

κριτική τῆς σεξουαλικῆς καταστολῆς. Ἡ ἀξία αὐτῆς τῆς κριτικῆς καί οἱ ἐπιπτώσεις τῆς στήν πραγματικότητα ὑπῆρξαν σημαντικές. Ἀλλά αὐτή ἡ ἴδια ἡ δυνατότητα τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἦταν συνυφασμένη μέ τό γεγονός ὅτι ἀναπτυσσόταν πάντα μέσα στό σύστημα τῆς σεξουαλικότητας, καί ὄχι ἔξω ἀπ' αὐτό ἢ ἐνάντια σ' αὐτό. Τό γεγονός ὅτι τόσα πράγματα μπόρεσαν νά ἀλλάξουν στή σεξουαλική συμπεριφορὰ τῶν δυτικῶν κοινωνιῶν χωρίς νά πραγματοποιηθεῖ καμιά ἀπό τίς ὑποσχέσεις ἢ τίς πολιτικές προϋποθέσεις πού ὁ Ράιχ εἶχε συνδέσει μέ τήν ἀλλαγὴ, εἶναι ἀρκετό γιά ν' ἀποδείξει ὅτι ὅλη αὐτή ἡ « ἐπανάσταση » τοῦ σέξ, ὅλος αὐτός ὁ ἀγώνας « ἐνάντια στήν καταπίεση » δέν ἀντιπροσώπευε τίποτα περισσότερο ἀλλά καί τίποτα λιγότερο – γεγονός ἤδη πολύ σπουδαῖο – ἀπό μιά τακτική μετατόπιση καί μεταστροφή μέσα στό μεγάλο σύστημα τῆς σεξουαλικότητας. Ἀλλά καταλαβαίνει κανεῖς ἐπίσης γιατί δέν μπορούσαμε νά ζητᾶμε ἀπ' αὐτή τήν κριτική ν' ἀποτελέσει τό κλειδί γιά τήν ἱστορία τοῦ ἴδιου αὐτοῦ συστήματος. Ἡ τήν ἀρχή μιᾶς κίνησης γιά τή διάλυσή του.

5

*Τό δικαίωμα τοῦ θανάτου
καί ἡ ἐξουσία πάνω στή ζωή*

Γιά καιρό, ένα από τα χαρακτηριστικά προνόμια τῆς κυρίαρχης ἐξουσίας ἦταν τό δικαίωμα ζωῆς καί θανάτου. Τυπικά προερχόταν δίχως ἄλλο ἀπό τήν παλιά *patria potestas* πού ἔδινε στόν πατέρα τῆς ρωμαϊκῆς οἰκογένειας τό δικαίωμα νά « διαθέτει » τή ζωή τῶν παιδιῶν του ὅπως καί τή ζωή τῶν δούλων· τούς τήν εἶχε « δώσει », μπορούσε νά τούς τήν πάρει πίσω. Τό δικαίωμα ζωῆς καί θανάτου, ὅπως διατυπώνεται ἀπό τούς κλασικούς θεωρητικούς, εἶναι μιά μορφή τῆς ἤδη αἰσθητά μετριασμένη. Τόσο ὁ ἡγεμόνας ὅσο καί οἱ ὑπήκοοί του δέν θεωροῦν πιά ὅτι ἀσκεῖται ἀπόλυτα καί χωρίς ὅρους, παρά μονάχα στίς περιπτώσεις ὅπου κινδυνεύει ἡ ἴδια ἡ ὑπαρξη τοῦ ἄρχοντα : κάτι σάν δικαίωμα ἀνταπάντησης. Τόν ἀπειλοῦν ἐξωτερικοί ἐχθροί πού θέλουν νά τόν ἀνατρέψουν ἢ ν' ἀμφισβητήσουν τά δικαιώματά του ; Νομιμοποιεῖται τότε νά κηρύξει τόν πόλεμο καί νά ζητήσῃ ἀπό τούς ὑπηκόους του νά πάρουν μέρος στήν ἀμυνα τοῦ Κράτους· χωρίς « νά θέλει ἄμεσα τόν θάνατό τους », τοῦ εἶναι θεμιτό νά « ἐκθέσει τή ζωή τους » : μ' αὐτήν τήν ἔννοια ἀσκεῖ πάνω τους ἕνα « ἔμμεσο δικαίωμα ζωῆς καί θανάτου²⁷ ». Ἐάν ὅμως ἕνας ἀπ' αὐτούς ὀρθώνεται ἐναντίον του καί παραβιάζει τούς νόμους του, τότε ὁ ἡγεμόνας μπο-

²⁷ S. Pufendorf, *Τό Δίκαιο τῆς Φύσης* (γαλλική μετάφρ. τοῦ 1734), σ. 445.

ρει νά ασκήσει άμεση έξουσία πάνω στή ζωή του : θά τόν σκοτώσει, γιά τιμωρία. Έτσι ιδωμένο, τό δικαίωμα ζωής και θανάτου δέν αποτελεί πιά απόλυτο προνόμιο : καθορίζεται από τήν άμυνα του ήγεμόνα και τήν ίδια τήν επιβίωση του. Πρέπει άραγε νά τό έννοήσουμε, όπως ο Hobbes, σάν μιά μετάθεση στον ήγεμόνα του δικαιώματος πού έχει ο καθένας, στή φυσική κατάσταση, νά υπερασπίζει τή ζωή του μέ τίμημα τόν θάνατο των άλλων ; "Η μήπως πρέπει νά δοῦμε σ' αυτό ένα ειδικό δικαίωμα πού εμφανίζεται μαζί μέ τή διαμόρφωση του καινούργιου νομικού όντος πού είναι ο άρχοντας²⁸ ; Όπωςδήποτε, τό δικαίωμα ζωής και θανάτου, μ' αυτή τή νεότερη μορφή, τή σχετική και περιορισμένη, όπως και μέ τήν παλιά κι απόλυτη μορφή του, είναι ένα δικαίωμα ασύμμετρο. Ο άρχοντας δέν ασκεί τό δικαίωμά του πάνω στή ζωή, παρά μόνο χρησιμοποιώντας ή διατηρώντας τό δικαίωμά του νά σκοτώνει· δέν σφραγίζει τήν έξουσία του πάνω στή ζωή παρά μόνο μέ τόν θάνατο πού είναι σέ θέση νά άπαιτήσει. Τό δικαίωμα πού διατυπώνεται σάν δικαίωμα « ζωής και θανάτου » είναι στήν πραγματικότητα τό δικαίωμα νά κάνεις νά πεθαίνουν ή νά αφήνεις νά ζοῦν. Άλλωστε τό σύμβολό του ήταν ή ρομφαία. Κι ίσως θά πρέπει νά συσχετίσουμε αυτήν τή δικαιοκή μορφή μ' έναν ιστορικό τύπο κοινωνίας όπου ή έξουσία ουσιαστικά λειτουργούσε ως όργανο παρακράτησης, μηχανισμός σφετερισμού, δικαίωμα ιδιοποίησης ενός μέρους από τά πλούτη, ύφανση προϊόντων, αγαθών, υπηρεσιών, δουλειάς και αίματος από τούς υπηκόους. Η έξουσία εκεί ήταν

²⁸ « Όπως ένα σύνθετο σώμα μπορεί νά έχει ιδιότητες πού δέν βρίσκονται σέ κανένα από τά άπλά σώματα του μίγματος από τό όποιο σχηματίστηκε, έτσι κι ένα ήθικό σώμα μπορεί νά έχει - σάν αποτέλεσμα τής ίδιας τής ένωσης των προσώπων από τά όποια συνίσταται - όρισμένα δικαιώματα τά όποια κανένας από τούς ιδιώτες τυπικά δέν κατείχε και πού μόνον οί ήγέτες μπορούν νά ασκοῦν ». Pufendorf, δ.π. σ. 452.

πρίν απ' όλα δικαίωμα τής λείας : πάνω στά πράγματα, στον χρόνο, στα σώματα και τελικά στή ζωή· τό κορύφωμα της βρισκόταν στό προνόμιο νά κυριεύει τή ζωή γιά νά τήν έξοντώνει.

Άπό τήν κλασική όμως εποχή και μετά, ή Δύση γνώρισε μιά πολύ βαθειά μεταβολή αυτών των μηχανισμών έξουσίας. Η « παρακράτηση » τείνει όλο και περισσότερο νά μήν είναι πιά τό μείζον σχήμα της αλλά μονάχα ένα κομμάτι, ανάμεσα σ' άλλα πού λειτουργούν σάν προτροπή, ενίσχυση, έλεγχος, επιτήρηση, έπαύξηση και όργάνωση των δυνάμεων πού είναι ύποταγμένες σ' αυτήν : μιά έξουσία πού είναι προορισμένη περισσότερο νά παράγει δυνάμεις, νά τίς αυξάνει και νά τίς όργανώνει, παρά νά τίς αναχαιτίζει, νά τίς λυγίζει ή νά τίς καταστρέφει. Τό δικαίωμα του θανάτου τείνει από δώ και μπρός νά μετατοπιστεί ή τουλάχιστον νά στηριχτεί στις ανάγκες μιās έξουσίας πού διαχειρίζεται τή ζωή και νά ύποταγεί στις άπαιτήσεις τους. Αυτό ο θάνατος πού θεμελιωνόταν στό δικαίωμα του άρχοντα νά άμύνεται ή νά άπαιτεί νά τόν υπερασπίζονται, θά εμφανιστεί άπλως σάν ή αντίστροφη όψη του δικαιώματος πού έχει τό κοινωνικό σύνολο νά κατοχυρώνει τή ζωή του, νά τή διατηρεί ή νά τήν αναπτύσει. Κι όμως, ποτέ οί πόλεμοι δέν ήταν τόσο αίματηροί όσο από τόν 19ο αιώνα και μετά, και μάλιστα - τηρουμένων των αναλογιών - ποτέ τά καθεστώτα δέν είχαν επιβάλει πάνω στους ίδιους τούς πληθυσμούς τους παρόμοια όλοκαυτώματα. Άλλά αυτή ή τρομερή έξουσία θανάτου - κι ίσως νά είναι αυτό πού τής έδωσε ένα μέρος τής δυνάμεις της και του κυνισμού μέ τόν όποιο έσπρωξε τόσο μακριά τά ίδια της τά όρια - εμφανίζεται τώρα σάν τό παραπλήρωμα μιās έξουσίας πού ασκείται θετικά πάνω στή ζωή, πού αναλαμβάνει νά τή διαχειρίζεται, νά τή μεγαλώνει, νά τήν πολλαπλασιάζει, ν' ασκεί πάνω της άκριβεις έλέγχους και συνολικές ρυθμίσεις. Οί πόλεμοι δέν γίνονται πιά στό όνομα του άρχοντα πού πρέπει νά υπερα-

γενεθιαστικη...
death about...
on life

σπίσουν· γίνονται στό ὄνομα τῆς ὑπαρξης ὄλων· ξεσηκώ-
νουν ὀλόκληρους πληθυσμούς νά ἀλληλοεξοντωθοῦν στό
ὄνομα τῆς ἀνάγκης τους νά ζήσουν. Οἱ σφαγές ἔγιναν πιά
ζωτικές. Ἄν τόσα καθεστῶτα μπόρεσαν νά κάνουν τόσους
πολέμους, σκοτώνοντας τόσους ἀνθρώπους, ἦταν γιατί ἐμ-
φανίζονταν σάν διαχειριστές τῆς ζωῆς καί τῆς ἐπιβίωσης,
τῶν σωμάτων καί τῆς φυλῆς. Καί μέ μιὰ στροφή πού σμίγει
τίς δύο ἄκρες τοῦ κύκλου, ὅσο περισσότερο ἡ τεχνολογία
τῶν πολέμων τά ὀδηγεῖ πρός τήν ὀλοκληρωτική καταστρο-
φή, τόσο περισσότερο καί ἡ ἀπόφαση πού τούς προκαλεῖ
καθώς κι ἐκείνη πού τούς τερματίζει ὑπάγονται στό σκέτο
πρόβλημα τῆς ἐπιβίωσης. Ἡ πυρηνική κατάσταση σήμερα
βρίσκεται στό ἔσχατο σημεῖο αὐτῆς τῆς διαδικασίας : ἡ
ἐξουσία νά ἐκθέτει ἕναν πληθυσμό στόν καθολικό θάνατο
εἶναι ἡ ἀντίστροφη ὄψη τῆς ἐξουσίας νά ἐγγυᾶσαι σ' ἕναν
ἄλλον τή διατήρησή του στή ζωή. Ἡ ἀρχή : νά μπορείς νά
σκοτώνεις γιά νά μπορείς νά ζήσεις, πού ὑποβάσταζε τήν
τακτική τῶν μαχῶν, ἔγινε ἀρχή στρατηγικῆς μεταξύ Κρα-
τῶν· ἀλλά ἡ ὑπαρξη γιά τήν ὀποία γίνεται λόγος δέν εἶναι
πιά ἡ νομική ὑπαρξη, τῆς αὐτοδιάθεσης, εἶναι ἡ βιολογική
ὑπαρξη, ἕνός πληθυσμοῦ. Ἄν ἡ γενοκτονία εἶναι ὄντως τό
ὄνειρο τῶν νεότερων ἐξουσιῶν, αὐτό δέν ὀφείλεται σέ μιὰ
ἐπιστροφή τοῦ παλιοῦ δικαιώματος νά σκοτώνεις· ἀλλά στό
ὅτι ἡ ἐξουσία βρίσκεται καί ἀσκεῖται στό ἐπίπεδο τῆς ζωῆς,
τοῦ εἴδους, τῆς φυλῆς καί τῶν μαζικῶν πληθυσμιακῶν φαι-
νομένων.

Θά μπορούσα νά εἶχα πάρει, σ' ἕνα ἄλλο ἐπίπεδο, τό πα-
ράδειγμα τῆς θανατικῆς ποινῆς. Γιά καιρό ἦταν, μαζί μέ
τόν πόλεμο, ἡ ἄλλη μορφή τοῦ δικαιώματος ζωῆς καί θανά-
του· ἀποτελοῦσε τήν ἀπάντηση τοῦ ἄρχοντα σ' ὄποιον
πρόσβαλε τή θέλησή του, τόν νόμο του, τό πρόσωπό του.
Αὐτοί πού πεθαίνουν στό ἰκρίωμα γίνονται ὄλο καί λιγότε-
ροι, ἀντίθετα μ' ἐκείνους πού πεθαίνουν στόν πόλεμο. Ἄλ-
λά οἱ λόγοι γιά τούς ὀποίους τοῦτοι ἐδῶ ἔγιναν περισσότε-

ροι κι ἐκεῖνοι ἀραίωσαν, εἶναι οἱ ἴδιοι. Ἄπό τότε πού ἡ
ἐξουσία ἀνέλαβε τή λειτουργία νά διαχειρίζεται τή ζωή, δέν
εἶναι ἡ γέννηση ἀνθρωπιστικῶν αἰσθημάτων, εἶναι ὁ λόγος
ὑπαρξης τῆς ἐξουσίας καί ἡ λογική τῆς ἀσκήσῆς της πού
ἔκαναν ὀλοένα καί πιό δύσκολη τήν ἐφαρμογή τῆς θανατι-
κῆς ποινῆς. Πῶς εἶναι δυνατόν μιὰ ἐξουσία νά ἀσκεῖ τά
ὑψιστα προνόμια τῆς δύναμῆς της θανατώνοντας, ἂν ὁ κύ-
ριος ρόλος της εἶναι νά ἐξασφαλίζει, νά στηρίζει, νά δυνα-
μώνει, νά πολλαπλασιάζει τή ζωή καί νά τήν βάζει σέ τά-
ξη ; Γιά μιὰ τέτοια ἐξουσία, ἡ ἔσχατη ποινή εἶναι ταυτό-
χρονα τό ὄριο, τό σκάνδαλο καί ἡ ἀντίφαση. Ἄπό ἐδῶ καί
τό γεγονός ὅτι δέν ἔγινε δυνατή ἡ διατήρησή της παρά μέ τή
δικαιολογία ὄχι τόσο τοῦ ἀποτρόπαιου τοῦ ἴδιου τοῦ ἐγ-
κλήματος, ὅσο τῆς τερατώδους κι ἀδιόρθωτης φύσης τοῦ
ἐγκληματία καί τῆς περιφρούρησης τῆς κοινωνίας. Σκοτώ-
νουμε νόμιμα ἐκείνους πού ἀποτελοῦν γιά τούς ἄλλους ἕνα
εἶδος βιολογικοῦ κινδύνου.

Θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι τό παλιό δικαίωμα τοῦ νά
κάνεις νά πεθαίνουν ἢ ν' ἀφήνεις νά ζοῦν ἔδωσε τή θέση
τοῦ στό δικαίωμα τοῦ νά κάνεις νά ζοῦν ἢ νά ξαποστέλνεις
στόν θάνατο. Ἴσως ἔτσι νά ἐξηγεῖται αὐτή ἡ ὑποβάθμιση
τοῦ θανάτου πού σημειώνεται μέ τήν πρόσφατη ἐγκατάλει-
ψη τῶν τελετουργιῶν πού τόν συνόδευαν. Οἱ προσπάθειες
πού γίνονται γιά νά ξεφύγουμε ἀπό τόν θάνατο δέν εἶναι
συνυφασμένες τόσο μέ κάποια καινούργια ἀγωνία πού τόν
κάνει τάχα ἀφόρητο γιά τίς κοινωνίες μας, ὅσο μέ τό γεγο-
νός ὅτι οἱ διαδικασίες ἐξουσίας ἀσχολοῦνται ὄλο καί λιγό-
τερο μ' αὐτόν. Μέ τό πέρασμα ἕνός κόσμου στόν ἄλλο, ὁ
θάνατος ἦταν ἡ ἀντικατάσταση μιᾶς ἐπίγειας κυριαρχίας μέ
μιάν ἄλλη ἀσύγκριτα πιό ἰσχυρή· ἡ μεγαλοπρέπεια πού τόν
περιέβαλλε ἔμοιαζε μέ πολιτική τελετουργία. Τώρα, ἡ ἐξου-
σία ρίχνει τά πλοκάμια της μέσα στή ζωή καί σ' ὄλη τή
διάρκεια τῆς ἀνάπτυξῆς της· ὁ θάνατος εἶναι τό ὄριό της, ἡ
στιγμή πού τῆς ξεφεύγει· γίνεται τό πιό κρυφό σημεῖο τῆς

ὑπαρξης, τό πιό « προσωπικό ». Δέν πρέπει νά μᾶς ἐκπλήσσει τό γεγονός ὅτι ἡ αὐτοκτονία – ἐγκλημα, ἄλλοτε, ἀφοῦ ἦταν ἕνας τρόπος νά σφετερίζεσαι τό δικαίωμα τοῦ θανάτου πού μονάχα ὁ ἀνώτατος ἄρχοντας, τοῦτος ἐδῶ κάτω ἢ ἐκεῖνος ὁ ἐπέκεινα, εἶχε τό δικαίωμα νά ἀσκει – ἐγινε στή διάρκεια τοῦ 19ου αἰώνα ἕνα ἀπό τά πρῶτα εἶδη συμπεριφορᾶς πού πέρασαν στό πεδίο τῆς κοινωνικῆς ἀνάλυσης· ἄφηνε νά ξεπροβάλλει στά σύνορα καί μέσα στά διάκενα τῆς ἐξουσίας πού ἀσκεῖται πάνω στή ζωή, τό ἀτομικό καί ἰδιωτικό δικαίωμα τοῦ θανάτου. Αὐτή ἡ ἐμμονή στόν θάνατο, τόσο παράξενη κι ὡστόσο τόσο τακτική, τόσο σταθερή στίς ἐκδηλώσεις της, κατά συνέπεια τόσο δυσερμήνευτη μέ βάση τίς ἀτομικές ιδιαιτερότητες καί τά ἀτομικά συμβεβηκότα, ὑπῆρξε μιά ἀπό τίς πρῶτες ἐκπλήξεις μιᾶς κοινωνίας ὅπου ἡ πολιτική ἐξουσία μόλις εἶχε ἀναλάβει τό ἔργο τῆς διαχείρισης τῆς ζωῆς.

Συγκεκριμένα, αὐτή ἡ ἐξουσία πάνω στή ζωή ἀναπτύχθηκε ἀπό τόν 17ο αἰώνα καί μετά· κάτω ἀπό δύο κύριες μορφές· μορφές ὄχι ἀντιθετικές, ἀλλά πού ἀποτελοῦν μάλλον δύο πόλους ἀνάπτυξης συνδεόμενους μεταξύ τους μ' ἕνα ἐνδιάμεσο πλέγμα σχέσεων. Ὁ ἕνας ἀπό τούς δύο πόλους, πού καθῶς φαίνεται σχηματίστηκε πρῶτος, εἶχε κεντροθετηθεῖ στό σῶμα σάν μηχανή : τό ντρεσάρισμά του, τήν αὔξηση τῶν ἱκανοτήτων του, τήν ἀπόσπαση τῶν δυνάμεών του, τήν παράλληλη ἀνάπτυξη τῆς χρησιμότητας καί τῆς ὑπακοῆς του, τήν ἐνταξή του μέσα σέ ἀποτελεσματικά καί οἰκονομικά συστήματα ἐλέγχου – ὅλα τοῦτα τά ἐξασφάλισαν διαδικασίες ἐξουσίας πού χαρακτηρίζουν τούς ἐπιστημονικούς κλάδους : ἀνατομικο-πολιτική τοῦ ἀνθρώπινου σώματος. Ὁ δεύτερος, πού σχηματίστηκε λίγο ἀργότερα, πρὸς τά μέσα τοῦ 18ου αἰώνα, κεντροθετεῖται πάνω στό σῶμα-εἶδος, τό σῶμα πού διασχίζεται ἀπό τή μηχανική τοῦ ζῶντος καί πού χρησιμεύει σάν στήριγμα στίς βιολογικές διαδικασίες : πολλαπλασιασμός, γεννήσεις καί θνησιμότη-

τα, ἐπίπεδο ὑγείας, διάρκεια ζωῆς, μακροβιότητα, καί ὅλες οἱ συνθήκες πού κάνουν τίς διαδικασίες αὐτές νά ποικίλουν· ἡ ἀνάληψή τους γίνεται μέ μιά ὁλόκληρη σειρά ἀπό ἐπεμβάσεις καί ρυθμιστικούς ἐλέγχους : μιά βιο-πολιτική τοῦ πληθυσμοῦ. Οἱ ἐπιστῆμες τοῦ σώματος καί οἱ ρυθμίσεις τοῦ πληθυσμοῦ συνιστοῦν τούς δύο πόλους γύρω ἀπό τούς ὁποίους ἀναπτύχθηκε ἡ ὀργάνωση τῆς ἐξουσίας πάνω στή ζωή. Τό στήσιμο, στή διάρκεια τῆς κλασικῆς ἐποχῆς, αὐτῆς τῆς μεγάλης τεχνολογίας μέ τή διπλή ὄψη – ἀνατομική καί βιολογική, ἐξατομικευτική καί ἐξειδικευτική, πού εἶναι στραμμένη πρὸς τίς ἐπιδόσεις τοῦ σώματος καί πρὸς τίς διαδικασίες τῆς ζωῆς – χαρακτηρίζει μιά ἐξουσία τῆς ὁποίας ἡ ἀνώτατη λειτουργία ἀπό ἐδῶ καί μπρὸς δέν εἶναι ἴσως πιά νά σκοτώνει, ἀλλά νά περιζώνει τή ζωή ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη.

Ἡ παλιά δύναμη τοῦ θανάτου πού ἦταν τό σύμβολο τῆς κυρίαρχης ἐξουσίας καλύπτεται τώρα προσεχτικά ἀπό τή χειραγώγηση τῶν σωμάτων καί τήν ὑπολογιστική διαχείριση τῆς ζωῆς. Ραγδαία ἀνάπτυξη, στή διάρκεια τῆς κλασικῆς ἐποχῆς, τῶν διαφόρων κλάδων – σχολεῖα, κολλέγια, στρατῶνες, ἐργαστήρια· ἐμφάνιση, ἐπίσης, στό πεδίο τῆς πολιτικῆς πρακτικῆς καί τῶν οἰκονομικῶν παρατηρήσεων, τῶν προβλημάτων τῆς γεννητικότητας, τῆς μακροζωίας, τῆς δημόσιας ὑγείας, τῆς κατοικίας, τῆς μετανάστευσης· ἔκρηξη, δηλαδή, πολλῶν καί διαφορετικῶν τεχνικῶν γιά νά ἐπιτευχθεῖ ἡ καθυπόταξη τῶν σωμάτων καί ὁ ἐλεγχος τῶν πληθυσμῶν. Ἀνοίγει ἔτσι ἡ ἐποχή μιᾶς « βιο-ἐξουσίας ». Οἱ δύο κατευθύνσεις πού ἀκολουθεῖ στήν ἀνάπτυξή της παρουσιάζονται τόν 18ο αἰώνα σαφῶς διαχωρισμένες. Ἀπό τήν πλευρά τῆς πειθαρχίας ἔχουμε θεσμούς ὅπως ὁ στρατός ἢ τό σχολεῖο· σκέψεις σχετικά μέ τήν τακτική, τή μαθήτευση, τήν ἀνατροφή, τό καθεστῶς τῶν κοινωνιῶν· ξεκινᾶνε ἀπό τίς καθαρά στρατιωτικές ἀναλύσεις τοῦ Στρατάρχη de Saxe καί φτάνουν ὡς τά πολιτικά ὄνειρα τοῦ Guibert ἢ τοῦ Servan.

Ἀπό τήν πλευρά τῶν πληθυσμιακῶν ρυθμίσεων, ἔχουμε τή δημογραφία, τήν ἐκτίμηση τῆς σχέσης ἀνάμεσα στίς πλουτοπαραγωγικές πηγές καί στούς κατοίκους, τήν καταγραφή σέ πίνακες τοῦ πλούτου καί τῆς κυκλοφορίας του, τῶν ζῶν καί τῆς πιθανῆς τους διάρκειας : ἔχουμε τόν Quesnay, τόν Moheau, τόν Süßmilch. Ἡ φιλοσοφία τῶν « Ἰδεολόγων »²⁹ σάν θεωρία τῆς ἰδέας, τοῦ σημείου, τῆς ἀτομικῆς γένεσης τῶν αἰσθήσεων ἀλλά καί τῆς κοινωνικῆς σύνθεσης τῶν ἐνδιαφερόντων, ἡ Ἰδεολογία σάν δόγμα τῆς μαθήτευσης, ἀλλά καί τοῦ συμβολαίου καί τῆς ρυθμισμένης διαμόρφωσης τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, συνιστᾷ ἀναμφίβολα τόν ἀφηρημένο Λόγο μέσα στόν ὁποῖο ἐπιζητήθηκε ὁ συντονισμός αὐτῶν τῶν δύο τεχνικῶν τῆς ἐξουσίας γιά τήν κατασκευή τῆς γενικῆς τους θεωρίας. Στήν πραγματικότητα, ἡ ἄρθρωσή τους δέν θά γίνει στό ἐπίπεδο ἑνός θεωρικοῦ Λόγου ἀλλά μέ τή μορφή συγκεκριμένων διευθετήσεων πού θ' ἀποτελέσουν τή μεγάλη τεχνολογία τῆς ἐξουσίας τόν 19ο αἰώνα : μιά ἀπ' αὐτές, καί μάλιστα ἀπό τίς πιό σημαντικές, θά εἶναι τό σύστημα τῆς σεξουαλικότητας.

Αὐτή ἡ βιο-ἐξουσία ὑπῆρξε ἀναμφίβολα ἕνα στοιχεῖο ἀπαραίτητο γιά τήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ, ὁ ὁποῖος δέν μπόρεσε νά σιγουρευτεῖ παρά μόνο μέ τίμημα τήν ἐλεγχόμενη εἴσοδο τῶν σωμάτων μέσα στόν παραγωγικό μηχανισμό καί μέ μιά προσαρμογή τῶν πληθυσμιακῶν φαινομένων στίς οἰκονομικές διαδικασίες. Ἀλλά ἀπαίτησε καί περισσότερο· τοῦ χρειάστηκε ἡ αὔξηση καί τῶν μέν καί τῶν δέ, τό δυνάμωμά τους καί συνάμα ἡ εὐχρηστία τους καί ἡ πειθηνιότητα τους· τοῦ χρειάστηκαν μέθοδοι ἐξουσίας τέτοιες πού νά ἐπαυξάνουν τίς δυνάμεις, τίς ἰκανότητες, τή ζωή γενικότερα, χωρίς ὥστόσο νά τίς κάνουν πιό δυσυπό-

²⁹ Ὁμάδα φιλοσόφων τοῦ τέλους τοῦ 18ου καί ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰώνα πού συνεχίζουν τήν παράδοση τῆς αἰσθησιοκρατίας καί πού καταπιάστηκαν κυρίως μέ τήν ἀνάλυση τῆς καταγωγῆς τῶν ἰδεῶν. (Σημ. Μετ.).

ταχτες· ἄν ἡ ἀνάπτυξη τῶν μεγάλων μηχανισμῶν τοῦ Κράτους, σάν θεσμῶν ἐξουσίας, ἐξασφάλισε τή διατήρηση τῶν σχέσεων παραγωγῆς, τά πρῶτα στοιχεῖα ἀνατομικο-καί βιο-πολιτικῆς πού ἐπινοήθηκαν τόν 18ο αἰώνα σάν τεχνικές ἐξουσίας, παροῦσες σ' ὅλα τά ἐπίπεδα τοῦ κοινωνικοῦ σώματος καί χρησιμοποιούμενες ἀπό θεσμούς πού διαφέρουν πολύ ἀναμεταξύ τους (οἰκογένεια ἀλλά καί στρατός, σχολεῖο ἢ ἀστυνομία, ἀτομική ἰατρική ἢ διοίκηση τῶν συλλογικῶν ὁμάδων), ἔδρασαν στό ἐπίπεδο τῶν οἰκονομικῶν διαδικασιῶν, τῆς ἐξέλιξής τους, τῶν δυνάμεων πού τίς κινοῦν καί τίς ὑποδοστάζουν· λειτούργησαν ἐπίσης σάν παράγοντες κοινωνικῆς διάκρισης καί ἱεράρχησης, ἐπιδρώντας πάνω στίς ἀντίστοιχες δυνάμεις τῶν μέν καί τῶν δέ, ἐξασφαλίζοντας σχέσεις κυριαρχίας καί ἐκδηλώσεις ἡγεμονίας· ἡ προσαρμογή τῆς συσσώρευσης τῶν ἀνθρώπων στή συσσώρευση τοῦ κεφαλαίου, ἡ συνάρθρωση τῆς ἀνάπτυξης ἀνθρώπινων ὁμάδων μέ τήν ἐπέκταση τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καί τή διαφορική κατανομή τοῦ κέρδους, ἔγιναν δυνατά, ὡς ἕνα βαθμό, χάρις στήν ἄσκηση τῆς βιο-ἐξουσίας μέ τίς πολλαπλές μορφές καί μεθόδους της. Ἡ ἐπένδυση τοῦ ζωντανοῦ σώματος, ἡ ἀξιοποίηση καί ἡ διανεμητικὴ διαχείριση τῶν δυνάμεων του ὑπῆρξαν σ' ἐκείνη τή φάση ἀπαραίτητα.

Εἶναι γνωστό ὅτι ἔχει τεθεῖ πολλές φορές τό ζήτημα τοῦ ρόλου πού μπορεῖ νά ἔπαιξε, στό στάδιο τῆς πρωταρχικῆς διαμόρφωσης τοῦ καπιταλισμοῦ, μιά ἀσκητικὴ ἠθική· ἀλλ' αὐτό πού συνέβηκε τόν 18ο αἰώνα σ' ὀρισμένες χῶρες τῆς Δύσης καί πού στέριωσε μέ τήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ, εἶναι ἕνα φαινόμενο διαφορετικό καί ἴσως εὐρύτερο ἀπ' αὐτήν τήν καινούργια ἠθική πού ἔμοιαζε ν' ἀπορρίπτει τό σῶμα· δέν ἦταν τίποτα λιγότερο ἀπὸ τήν εἴσοδο τῆς ζωῆς στήν ἱστορία – ἐννοῶ τήν εἴσοδο τῶν φαινομένων πού χαρακτηρίζουν τή ζωὴ τοῦ ἀνθρώπινου εἴδους μέσα στό σύστημα τῆς γνώσης καί τῆς ἐξουσίας –, μέσα στό πεδίο τῶν

πολιτικῶν τεχνικῶν. Δέν θέλω νά ἰσχυριστῶ πῶς ἡ πρώτη ἐπαφή τῆς ζωῆς καί τῆς ἱστορίας συντελέστηκε ἐκείνη τή στιγμή. Ἴσα-ἴσα, ἡ πίεση τοῦ βιολογικοῦ στοιχείου πάνω στήν ἱστορία εἶχε παραμείνει γιά ὀλόκληρες χιλιετηρίδες ἐξαιρετικά ἰσχυρή· ἡ ἐπιδημία κι ὁ λιμός ἀποτελοῦσαν τίς δύο μεγάλες δραματικές μορφές αὐτῆς τῆς σχέσης, πού ἔμενε ἔτσι τοποθετημένη κάτω ἀπό τό ἔμβλημα τοῦ θανάτου· χάρη σέ μιά κυκλική διαδικασία, ἡ οἰκονομική καί βασικά ἡ ἀγροτική ἀνάπτυξη τοῦ 18ου αἰῶνα, ἡ αὔξηση τῆς παραγωγικότητας καί τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν, πιά γρήγορη κι ἀπό τή δημογραφική ἀνάπτυξη πού εὐνοοῦσε, ὀδήγησαν σέ κάποια ὑποχώρηση αὐτῶν τῶν σοβαρῶν ἀπειλῶν : ἡ ἐποχή τῶν μεγάλων ἀφανισμῶν, τῆς πείνας καί τῆς πανούκλας – μέ τήν ἐξαίρεση μερικῶν ὑποτροπῶν – κλείνει πρίν τή Γαλλική Ἐπανάσταση· ὁ θάνατος ἀρχίζει νά μὴν τυραγνᾷ ἄμεσα τή ζωή. Σ' αὐτήν τήν ὑποχώρηση ὅμως, συμβάλλουν παράλληλα καί ἡ ἀνάπτυξη τῶν γνώσεων γιά τή ζωή γενικότερα, ἡ βελτίωση τῶν ἀγροτικῶν τεχνικῶν, καθώς καί οἱ παρατηρήσεις καί τά μέτρα πού ἀφοροῦν τή ζωή καί τήν ἐπιβίωση τῶν ἀνθρώπων : ἡ κατάκτηση ἑνός σχετικοῦ ἐλέγχου πάνω στή ζωή ἀπομάκρυνε μερικές ἀπό τίς πιά ἄμεσες ἀπειλές τοῦ θανάτου. Ὁργανώνοντας καί πλαταίνοντας τόν ἐλεύθερο χῶρο πού ἔτσι κερδήθηκε, διάφορες μέθοδοι ἐξουσίας καί γνώσης θά ἀσχοληθοῦν μέ τίς διαδικασίες τῆς ζωῆς καί θά ἀναλάβουν νά τίς ἐλέγξουν καί νά τίς μεταβάλουν. Ὁ δυτικός ἄνθρωπος μαθαίνει σιγά-σιγά τί θά πεί νά εἶσαι ἕνα ζωντανό εἶδος μέσα σ' ἕνα ζωντανό κόσμο, νά ἔχεις ἕνα σῶμα, συνθήκες ὑπαρξῆς, πιθανότητες ζωῆς, μιά ἀτομική καί συλλογική ὑγεία, δυνάμεις πού μπορεῖς νά ἀλλάξεις κι ἕνα χῶρο ὅπου μπορεῖς νά τίς ξαναμοιράσεις μέ τόν βέλτιστο τρόπο. Χωρίς ἄλλο, γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία, τό βιολογικό ἀντανακλᾶται στό πολιτικό· τό νά ζεῖ κανεῖς δέν εἶναι πιά ἐκεῖνο τό ἀπροσπέλαστο ἄδυτο πού δέν ἀναδύεται παρά κάπου-κάπου, ἔρμαιο ἑνός

ἀναπόφευκτου θανάτου· περνᾷ, ὡς ἕνα βαθμό, στό πεδίο ἐλέγχου τῆς γνώσης καί ἐπέμβασης τῆς ἐξουσίας. Αὐτή ἡ τελευταία δέν θά ἔχει πιά νά κάνει μόνο μέ ὑποκείμενα δικαίου πάνω στά ὅποια ἡ ἔσχατη ἐπενέργεια εἶναι ὁ θάνατος, ἀλλά μέ ὄντα ζωντανά, καί ἡ ἐπίδραση πού θά μπορεῖ ν' ἀσκήσει πάνω τους θά πρέπει νά τοποθετηθεῖ στό ἐπίπεδο αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς· περισσότερο ἀπό τήν ἀπειλή τοῦ φόνου ἐκεῖνο πού δίνει στήν ἐξουσία τή δυνατότητα νά πλησιάσει τό σῶμα εἶναι τό γεγονός ὅτι καταπιάνεται μέ τή ζωή. Ἄν μποροῦμε νά ὀνομάσουμε « βιο-ἱστορία » τίς πιέσεις μέ τίς ὁποῖες οἱ κινήσεις τῆς ζωῆς καί οἱ διαδικασίες τῆς ἱστορίας διαπλέκονται, θά ἔπρεπε νά μιλήσουμε γιά « βιο-πολιτική » γιά νά δηλώσουμε αὐτό πού μπάζει τή ζωή καί τούς μηχανισμούς της στόν χῶρο τῶν ἀνοιχτῶν σχεδιασμῶν, καί πού κάνει τήν ἐξουσία-γνώση ὄργανο μεταμόρφωσης τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς· τοῦτο δέν σημαίνει ὅτι ἡ ζωή ἐνσωματώθηκε ὀλοκληρωτικά μέσα σέ τεχνικές πού τήν ἐξουσιάζουν καί τή διευθύνουν· τούς ξεγλιστράει συνέχεια. Ἐξω ἀπό τόν δυτικό κόσμο, ἡ πείνα ὑπάρχει σέ κλίμακα μεγαλύτερη ἀπό ποτέ· καί οἱ βιολογικοί κίνδυνοι πού διατρέχει τό εἶδος εἶναι ἴσως πιά μεγάλοι, ὅπωςδήποτε πιά σοβαροί, ἀπ' ὅ,τι ἦταν πρίν ἀπό τή γέννηση τῆς μικροβιολογίας. Ὅμως αὐτό πού θά μπορούσαμε νά ὀνομάσουμε « κατώφλι τῆς βιολογικῆς νεοτερικότητας » μιᾶς κοινωνίας, τοποθετεῖται στή στιγμή ὅπου τό εἶδος ὑπηρετρεῖται ὡς ζητούμενο μέσα στίς ἴδιες του τίς πολιτικές στρατηγικές. Γιά χιλιετηρίδες, ὁ ἄνθρωπος παρέμεινε αὐτό πού ἦταν γιά τόν Ἀριστοτέλη : ἕνα « ζῶον », πού ἦταν καί « πολιτικόν »· ὁ νεότερος ἄνθρωπος εἶναι ἕνα ζῶο πού στήν πολιτική του ἡ ζωή του ὡς ἔμβιου ὄντος γίνεται συζητήσιμη.

Αὐτή ἡ ἀλλαγή εἶχε σοβαρές συνέπειες. Περισσότερο ἐδῶ νά σταθοῦμε στήν τομή πού σημειώθηκε ἔτσι στό καθεστῶς τοῦ ἐπιστημονικοῦ Λόγου καί στόν τρόπο πού ἡ διπλή προβληματική τῆς ζωῆς καί τοῦ ἀνθρώπου ἦρθε νά διαπεράσει καί

ν' ανακατατάξει τήν κλασική επιστήμη. Ἄν τέθηκε τό θέμα τοῦ ἀνθρώπου – μέ τήν ἰδιοτυπία του ὡς ἔμβιου ὄντος καί μέ τήν ἰδιοτυπία του σέ σχέση μέ τά ἔμβια ὄντα – ὁ λόγος πρέπει ν' ἀναζητηθεῖ στόν καινούργιο τρόπο συσχετισμοῦ τῆς ἱστορίας καί τῆς ζωῆς : σ' αὐτή τή διττή θέση τῆς ζωῆς, πού τήν κάνει νά βρίσκεται ταυτόχρονα ἔξω ἀπό τήν ἱστορία, σάν βιολογικός της περίγυρος, καί μέσα στήν ἀνθρώπινη ἱστορικότητα, πού διαποτίζεται ἀπό τίς τεχνικές της τῆς γνώσης καί τῆς ἐξουσίας. Περιττό ἐπίσης νά σταθοῦμε στόν πολλαπλασιασμό τῶν πολιτικῶν τεχνολογιῶν πού περιζῶνουν ἀπό τή στιγμή ἐκείνη τό σῶμα, τήν υἰγεία, τούς τρόπους διατροφῆς καί κατοικίας, τίς βιοτικές συνθήκες, ὁλόκληρο τόν χῶρο τῆς ὑπαρξῆς.

Μιά ἄλλη συνέπεια αὐτῆς τῆς ἀνάπτυξης τῆς βιο-ἐξουσίας εἶναι ἡ αὔξουσα σπουδαιότητα πού παίρνει ἡ λειτουργία τοῦ κανόνα σέ βάρος τοῦ δικαίου συστήματος τοῦ νόμου. Ὁ νόμος δέν μπορεῖ παρά νά εἶναι ὀπλισμένος, καί τό ὄπλο του εἶναι πρῶτιστα ὁ θάνατος· σ' ἐκείνους πού τόν παραδιάζουν ἀπαντᾶ, τουλάχιστον σάν ἔσχατη προσφυγή, μ' αὐτή τήν ἀπόλυτη ἀπειλή. Ὁ νόμος ἀνάγεται πάντα στή σπάθα. Ἀλλά μία ἐξουσία πού εἶναι ἔργο της ἡ μέριμνα γιά τή ζωή, χρειάζεται μηχανισμούς συνεχεῖς, ρυθμιστικούς καί διορθωτικούς. Τό θέμα δέν εἶναι πιά νά ἐπιστρατεύεις τόν θάνατο στό πεδίο τῆς κυριαρχίας, ἀλλά νά μοιράζεις σωστά τή ζωή μέσα σ' ἕνα χῶρο ὅπου ἐπικρατοῦν ἡ ἀξία καί ἡ χρησιμότητα. Δουλειά μιᾶς τέτοιας ἐξουσίας εἶναι μάλλον νά χαρακτηρίζει, νά μετράει, νά ἐκτιμᾶει, νά ἱεραρχεῖ, παρά νά ἐκδηλώνεται σ' ὅλη της τή φονική λαμπρότητα· δουλειά της δέν εἶναι νά χαράζει τή διαχωριστική γραμμή ἀνάμεσα στούς πειθήνιους ὑπηκόους καί στούς ἐχθρούς τοῦ ἀρχοντα· ἐνεργεῖ ἐπιμερισμούς γύρω ἀπό τόν κανόνα. Δέν θέλω νά πῶ ὅτι ὁ νόμος σβήνει ἢ ὅτι οἱ θεσμοί τῆς δικαιοσύνης τείνουν νά χαθοῦν· ἀλλά ὅτι ὁ νόμος λειτουργεῖ ὅλο καί περισσότερο σάν κανόνα, καί ὅτι ὁ δικαιο-

κός θεσμός ἐνσωματώνεται ὅλο καί περισσότερο μέσα σ' ἕνα continuum μηχανισμῶν (ιατρικῶν, διοικητικῶν, κλπ.) πού ἔχουν, κύρια, ρυθμιστικές λειτουργίες. Μιά ὁμαλοποιητική κοινωνία εἶναι τό ἱστορικό ἀποτέλεσμα μιᾶς τεχνολογίας τῆς ἐξουσίας πού ἔχει σάν ἐπίκεντρο τή ζωή. Σέ σχέση μέ τίς κοινωνίες πού γνωρίσαμε ὡς τόν 18ο αἰῶνα, ἔχουμε μπεῖ σέ μία φάση ὑποχώρησης τοῦ δικαίου στοιχείου· τά Συντάγματα πού γράφτηκαν σ' ὁλόκληρο τόν κόσμο ἀπό τή Γαλλική Ἐπανάσταση καί μετά, οἱ Κώδικες πού συντάχτηκαν καί ἀναθεωρήθηκαν, ὅλη αὐτή ἡ συνεχῆ καί θορυβώδης νομοθετική δραστηριότητα, δέν πρέπει νά δημιουργοῦν καμιά ψευδαίσθηση : εἶναι ἀπλῶς οἱ μορφές πού κάνουν ἀποδεκτὴ μιᾶ βασικά ὁμαλοποιητική ἐξουσία.

Κι ἐνάντια σ' αὐτήν τήν ἐξουσία, πού ἦταν ἀκόμα καινούργια τόν 19ο αἰῶνα, οἱ δυνάμεις πού ἀντιστέκονται στηρίχτηκαν πάνω σ' αὐτό ἀκριβῶς πού ἐκείνη περιβάλλει – πάνω δηλαδή στή ζωή καί στόν ἄνθρωπο ὡς ἔμβιο ὄν. Ἀπό τόν περασμένο αἰῶνα καί μετά, οἱ μεγάλοι ἀγῶνες πού ἀμφισβητοῦν τό γενικό σύστημα ἐξουσίας δέν γίνονται πιά στό ὄνομα μιᾶς ἐπιστροφῆς σέ παλιές δικαίκες μορφές ἢ σέ συνάρτηση μέ τό πανάρχαιο ὄνειρο ἑνός χρονικοῦ κύκλου καί, μιᾶς χρυσῆς ἐποχῆς. Δέν περιμένουν πιά τόν αὐτοκράτορα τῶν φτωχῶν, οὔτε τό βασίλειο τῶν ἔσχατων ἡμερῶν, οὔτε ἔστω τήν ἀποκατάσταση κάποιας προγονικῆς τάχα δικαιοσύνης· ἐκείνο πού διεκδικοῦν καί πού χρησιμεύει σάν στόχος εἶναι ἡ ζωή, νοημένη ὡς θεμελιακές ἀνάγκες, συγκεκριμένη οὐσία τοῦ ἀνθρώπου, ὁλοκλήρωση τῶν δυνατοτήτων του, πληρότητα τοῦ δυνατοῦ. Λίγο ἐνδιαφέρει ἂν πρόκειται γιά οὐτοπία ἢ ὄχι· ἔχουμε ἐδῶ μιᾶ διαδικασία πάλης πολύ πραγματική· ἡ ζωή ὡς πολιτικό ἀντικείμενο πάρηκε κάπως στά σοβαρά καί στράφηκε ἐνάντια στό σύστημα πού ἀναλάμβανε νά τήν ἐλέγξει. Ἡ ζωή, πολύ περισσότερο ἀπό τό δίκαιο, ἔγινε τότε τό γέρας τῶν πολιτικῶν ἀγῶνων, ἔστω κι ἂν αὐτοί ἐκφράζονταν μέσ' ἀπό διακηρύξεις δικαίου. Τό

« δικαίωμα » στή ζωή, στό σώμα, στήν υγεία, στήν εὐτυχία, στήν ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν, τό « δικαίωμα » πέρα ἀπό κάθε καταπίεση ἢ « ἀλλοτριώση », νά ξαναβρεῖς αὐτό πού εἶσαι καί ὅ,τι μπορεῖς νά εἶσαι, αὐτό τό « δικαίωμα », τό τόσο ἀκατανόητο γιά τό κλασικό δικαιοσύνη σύστημα, ἦταν ἡ πολιτική ἀπάντηση σ' ὅλες τοῦτες τίς καινούργιες διαδικασίες τῆς ἐξουσίας, πού κι αὐτές ἄλλωστε εἶναι ἄσχετες πρός τό παραδοσιακό δίκαιο τῆς κυριαρχίας.

*

* *

Μέσα σέ τοῦτο τό πλαίσιο, μπορεῖ κανεῖς νά καταλάβει τή σημασία πού πῆρε τό σέξ σάν πολιτικός στόχος. Κι ὁ λόγος εἶναι ὅτι βρίσκεται στήν ἄρθρωση τῶν δυό ἀξόνων πού ἀκολούθησε ἡ ἀνάπτυξη ὅλης τῆς πολιτικῆς τεχνολογίας τῆς ζωῆς. Ἀπό τή μιά μεριά, σχετίζεται μέ τούς τομεῖς τῆς ἀγωγῆς τοῦ σώματος : ἐξάσκηση, ἐντατικοποίηση καί κατανομή τῶν δυνάμεων, συναρμογή καί οἰκονομία τῶν ἐνεργειῶν. Ἀπό τήν ἄλλη, συνδέεται μέ τή ρύθμιση τῶν πληθυσμῶν διαμέσου ὅλων τῶν γενικῶν συνεπειῶν πού ἐπιφέρει. Μπαίνει ταυτόχρονα σέ δυό κατάστιχα· δίνει ἀφορμή σ' ἐξονυχιστικές παρακολουθήσεις, σ' ἐλέγχους τῆς κάθε στιγμῆς, σέ ὑπερβολικά σχολαστικές χωροταξικές διευθετήσεις, σέ ἀτέλειωτες ἰατρικές ἢ ψυχολογικές ἐξετάσεις, σέ μιά ὀλόκληρη μικρο-ἐξουσία πάνω στό κορμί· ἀλλά δίνει ἀφορμή καί σέ μαζικά μέτρα, σέ στατιστικές ἐκτιμήσεις, σέ παρεμβάσεις πού στοχεύουν σ' ὀλόκληρο τό κοινωνικό σῶμα ἢ σέ ομάδες παρμένες στό σύνολό τους. Τό σέξ εἶναι πρόσβαση τόσο στή ζωή τοῦ κορμιοῦ ὅσο καί στή ζωή τοῦ εἴδους. Τό χρησιμοποιοῦν σάν μήτρα τῆς ἀγωγῆς καί σάν ἀρχή τῶν ρυθμίσεων. Γι' αὐτό καί, τόν 19ο αἰῶνα, ἡ σεξουαλικότητα καταδιώκεται ὡς τήν πιό μικρή λεπτομέρεια τῆς ὑπαρξῆς· τήν ἀνιχνεύουν τήν κυνηγᾶνε στή συμπεριφο-

ρά, στά ὄνειρα· τήν ὑποψιάζονται πίσω ἀπό τήν παραμικρή τρέλα ἀκόμα καί στά πρῶτα χρόνια τῆς παιδικῆς ἡλικίας· γίνεται τό κλειδί τῆς ἀτομικότητας, ἐκεῖνο πού ἐπιτρέπει νά τήν ἀναλύσουν καί συνάμα νά τή ντρεσάρουν. Τή βλέπουμε ὅμως νά γίνεται καί θέμα πολιτικῶν ἐνεργειῶν, οἰκονομικῶν παρεμβάσεων (μέσα ἀπό παρακινήσεις ἢ φραγμούς στήν τεκνοποιία), ἰδεολογικῶν ἐκστρατειῶν ἠθικοποίησης ἢ ὑπευθυνοποίησης : τήν ἐμφανίζουν σάν τόν δείκτη τῆς δύναμης μιᾶς κοινωνίας, πού ἀποκαλύπτει ἐξίσου καλά τήν πολιτική τῆς ἐνεργητικότητας καί τό βιολογικό τῆς σφρίγος. Ἀνάμεσα στούς δυό πόλους αὐτῆς τῆς τεχνολογίας τοῦ σέξ, κλιμακώνεται μιά ὀλόκληρη σειρά ἀπό διαφορετικές τεχνικές πού συνδυάζουν, μέ ποικίλες ἀναλογίες, τούς στόχους τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς καί τῆς πληθυσμιακῆς ρύθμισης.

Ἀπό ἐδῶ καί ἡ σπουδαιότητα τῶν τεσσάρων μεγάλων γραμμῶν ἐφόδου πού ἀκολούθησε ἀπό δυό αἰῶνες τώρα ἡ πολιτική τοῦ σέξ. Ἡ καθεμιά τους ἦταν κι ἕνας τρόπος συνδυασμοῦ τῶν τεχνικῶν τῆς ἀγωγῆς μέ τίς ρυθμιστικές διαδικασίες. Οἱ δυό πρῶτες στηρίχτηκαν στίς ἀνάγκες ρύθμισης – σέ μιά ὀλόκληρη θεματική τοῦ εἴδους, τῆς καταγωγῆς, τῆς συλλογικῆς υγείας – γιά νά πετύχουν ἀποτελέσματα στό ἐπίπεδο τῆς ἀγωγῆς· ἡ σεξουαλικοποίηση τοῦ παιδιοῦ ἔγινε μέ τή μορφή μιᾶς ἐκστρατείας γιά τήν υγεία τῆς φυλῆς (ἡ πρῶιμη σεξουαλικότητα παρουσιάστηκε, ἀπό τόν 18ο αἰῶνα ὡς τά τέλη τοῦ 19ου, σάν μιά ἐπιδημική ἀπειλή πού μπορεῖ νά ἐκθέσει σέ κίνδυνο ὄχι μόνο τή μελλοντική υγεία τῶν ἐνηλίκων ἀλλά καί τό μέλλον τῆς κοινωνίας κι ὀλόκληρου τοῦ εἴδους)· ἡ ὑστερικοποίηση τῶν γυναικῶν, πού ἔκανε ἀναγκαῖα μιά σχολαστική ἰατροποίηση τοῦ σώματός τους καί τοῦ σέξ τους, ἔγινε στό ὄνομα τῆς εὐθύνης πού ὑποτίθεται πῶς ἔφεραν γιά τήν υγεία τῶν παιδιῶν τους, τή στερεότητα τοῦ οἰκογενειακοῦ θεσμοῦ καί τή σωτηρία τῆς κοινωνίας. Μέ ἀφορμή τόν ἔλεγχο τῶν γεννήσεων καί τήν ψυχιατροποίηση τῶν διαστροφῶν θά λειτουργή-

σει ή αντίστροφη σχέση : ἐδῶ ή παρέμβαση εἶχε ρυθμιστικό χαρακτήρα, ἀλλά ἔπρεπε νά στηριχτεῖ στίς ἀπαιτήσεις τῆς ἀτομικῆς ἀγωγῆς καί ἐξάσκησης. Γενικά, στό σημείο ὅπου « σῶμα » καί « πληθυσμός » συναντιόνται, τό σέξ γίνεται ὁ κεντρικός στόχος μιᾶς ἐξουσίας πού ὀργανώνεται περισσότερο γύρω ἀπό τή διαχείριση τῆς ζωῆς παρά γύρω ἀπό τήν ἀπειλή τοῦ θανάτου.

Τό αἷμα ἦταν γιά καιρό ἓνα σημαντικό στοιχεῖο μέσα στούς μηχανισμούς τῆς ἐξουσίας, στίς ἐκδηλώσεις της καί στίς τελετουργίες της. Σέ μιᾶ κοινωνία ὅπου δεσπόζουν τά συστήματα τῆς συγγένειας, ἡ πολιτική μορφή τοῦ ἄρχοντα, ἡ διαφοροποίηση σέ τάξεις καί σέ κάστες, ἡ ἀξία τῆς καταγωγῆς, σέ μιᾶ κοινωνία ὅπου ἡ πείνα, οἱ ἐπιδημίες, οἱ βιαιότητες κάνουν ἀμεση τήν ἀπειλή τοῦ θανάτου, τό αἷμα ἀποτελεῖ ἀξία θεμελιακή· ἡ τιμή του ἐγκτεται ταυτόχρονα, στόν ἐργαλειώκο του ρόλο (τό ὅτι μπορεῖς νά χύσεις αἷμα), στή λειτουργία του μέσα στό σύστημα τῶν σημείων (τό νά ἔχεις ἓνα ὀρισμένο αἷμα, νά εἶσαι ἀπό τό ἴδιο αἷμα, νά δέχεσαι νά διακινδυνέψεις τό αἷμα σου), κι ἀκόμα στόν ἀσταθή χαρακτήρα του (σκορπίζεται εὐκόλα, στερεύει, ἔτοιμο μέ τό παραμικρό ν' ἀνακατευθεῖ, ἱκανό νά νοθευτεῖ στή στιγμή). Κοινωνία αἵματος - πήγαινα νά πῶ « αἱματηρότητα » : τιμές τοῦ πολέμου καί φόβος τῆς πείνας, θρίαμβος τοῦ θανάτου, ἄρχοντας μέ σπαθί, δήμιοι καί βασανιστήρια, ἡ ἐξουσία μιλάει μέσα ἀπό τό αἷμα, πού ἀποτελεῖ μιᾶ πραγματικότητα μέ λειτουργία συμβολική. "Ὅσο γιά μᾶς, βρισκόμαστε μέσα σέ μιᾶ κοινωνία τοῦ « σέξ », ἡ μάλλον « μέ σεξουαλικότητα » : οἱ μηχανισμοί τῆς ἐξουσίας ἀπευθύνονται στό σῶμα, στή ζωή, σ' ἐκεῖνο πού τή γονιμοποιεῖ, σ' ἐκεῖνο πού ἐνισχύει τό εἶδος, τό σφρίγος του, τήν ἱκανότητά του νά κυριαρχεῖ ἢ τή δυνατότητά του νά χρησιμοποιεῖται. Ὑγεία, παιδιά, φυλή, τό μέλλον τοῦ εἶδους, ἡ ζωντάνια τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, ἡ ἐξουσία μιλάει γιά τή σεξουαλικότητα καί στή σεξουαλικότητα· κι αὐτή δέν εἶναι σημάδι ἢ

σύμβολο, εἶναι ἀντικείμενο καί στόχος. Ἐκεῖνο πού τήν κάνει σπουδαία δέν εἶναι τόσο ἡ σπανιότητά της ἢ ὁ ἀσταθῆς χαρακτήρας της, ὅσο ἡ ἐπιμονή της, ἡ δολερή παρουσία της, τό γεγονός ὅτι βρίσκεται παντοῦ, ἀναμμένη καί συνάμα ἐπίφοβη. Ἡ ἐξουσία τήν ἀναδείχνει, τήν ὑποθάλλει καί τή χρησιμοποιεῖ σάν τή γονιμοποιητική αἴσθηση πού πρέπει κανεῖς ἀδιάκοπα νά ἐλέγχει γιά νά μήν ξεφεύγει διόλου· εἶναι μιᾶ ἐνέργεια μέ ἀξία νοήματος. Δέν θέλω νά πῶ ὅτι ἡ ὑποκατάσταση τοῦ αἵματος μέ τό σέξ συνοψίζει ἀπό μόνη της τίς ἀλλαγές πού σημαδεύουν τό κατώφλι τῆς νεοτερικότητάς μας. Δέν εἶναι ἡ ψυχὴ δυό πολιτισμῶν ἢ ἡ ὀργανωτική ἀρχὴ δυό πολιτισμικῶν μορφῶν αὐτό πού προσπαθῶ νά ἐκφράσω· ψάχνω τούς λόγους πού ἡ σεξουαλικότητα στή σύγχρονη κοινωνία ὄχι μόνο καταπιέζεται, ἀλλά ἀπέναντίας ὑποκινεῖται μόνιμα. Ἐκεῖνο πού ἔκανε τίς κοινωνίες μας νά περάσουν ἀπό μιᾶ συμβολική τοῦ αἵματος σέ μιᾶ ἀναλυτική τῆς σεξουαλικότητας εἶναι οἱ καινούργιες διαδικασίες τῆς ἐξουσίας πού δουλεύτηκαν στήν κλασική ἐποχὴ καί μπῆκαν σ' ἐφαρμογὴ τόν 19ο αἰῶνα. Εἶναι φανερό πῶς ἂν ὑπάρχει κάτι πού βρίσκεται ἀπό τή μεριά τοῦ νόμου, τοῦ θανάτου, τῆς παράβασης, τοῦ συμβολικοῦ καί τῆς κυριαρχίας, αὐτό εἶναι τό αἷμα· ἐνῶ ἡ σεξουαλικότητα βρίσκεται ἀπό τή μεριά τοῦ κανόνα, τῆς γνώσης, τῆς ζωῆς, τοῦ νοήματος, τῆς ἀγωγῆς καί τῶν ρυθμίσεων.

Ὁ Sade καί οἱ πρῶτοι εὐγονιστές εἶναι σύγχρονοι μ' αὐτό τό πέρασμα ἀπό τήν « αἱματηρότητα » στή « σεξουαλικότητα ». Ἐνῶ ὅμως τά πρῶτα ὄνειρα τελειοποίησης τοῦ εἶδους κάνουν ὄλο τό πρόβλημα τοῦ αἵματος νά κλίνει πρὸς μιᾶ πολύ καταναγκάζουσα διαχείριση τοῦ σέξ (τέχνη τοῦ νά προσδιορίζεις τούς σωστοὺς γάμους, νά προωθεῖς τίς ἐπιθυμητές γονιμότητες, νά ἐξασφαλίζεις τήν ὑγεία καί τή μακροβιότητα τῶν παιδιῶν), ἐνῶ ἡ καινούργια ἰδέα τῆς φυλῆς τείνει ν' ἀπαλείψει ὅλες τίς ἀριστοκρατικές ἰδιαιτερότητες τοῦ αἵματος γιά νά κρατήσῃ μόνο τίς ἐλέγξιμες συνέπειες

το πέρασμα στήν ἀναγκαστική →

στον Ν. Ρ.?

→ ἀναγκαστική Ν.?

του σέξ, ο Sade μεταφέρει ξανά την εξαντλητική ανάλυση του σέξ μέσα στους μανιασμένους μηχανισμούς της παλιᾶς απόλυτης εξουσίας, και κάτω από τις ολοκληρωτικά διατηρούμενες παλιές μαγγανείες του αίματος· κι αυτό ρέει σ' όλη τη διάρκεια της ήδονῆς – αίμα του μαρτυρίου και της απόλυτης εξουσίας, αίμα της κάστας πού τό σέβονται σάν τέτοιο αλλά πού ώστόσο τό χύνουν κατά τις μεγάλες τελετουργίες της πατροκτονίας και της αίμομιξίας, αίμα του λαού πού σκορπίζουν αφειδώλευτα μιᾶς κι αυτό πού κυλάει στίς φλέβες του δέν εἶναι κᾶν ἄξιο νά κατονομαστῆ. Τό σέξ κατά τόν Sade εἶναι δίχως κανόνα, δίχως γνώμονα ἐνδογενῆ πού θά μπορούσε νά διατυπωθεῖ μέ βάση τήν ἴδια του τή φύση· ὑπόκειται ὅμως στόν ἀπεριόριστο νόμο μιᾶς εξουσίας πού ἡ ἴδια δέν γνωρίζει ἄλλο νόμο ἀπό τόν δικό της· ἄν τοῦ συμβαίνει νά ἐπιβάλλει στόν ἑαυτό του, σάν παιχνίδι, ἕνα προοδευτικό σύστημα ἐπιμελῶς πειθαρχημένο σέ συνεχόμενες μέρες, τούτη ἡ ἄσκηση τό κάνει νά μὴν εἶναι πιά παρά ἡ γνήσια ἔκφραση μιᾶς κυριαρχίας μοναδικῆς και ἀπροκάλυπτης : ἀπεριόριστο δικαίωμα τῆς παντοδύναμης τερατωδίας. Τό αίμα ἀναρρόφησε τό σέξ.

Στήν πραγματικότητα, ἡ ἀναλυτικὴ τῆς σεξουαλικότητος και ἡ συμβολικὴ τοῦ αίματος μπορεῖ μὲν νά συνδέονται στή βάση τους μέ δύο καθεστῶτα εξουσίας ἐντελῶς διαφορετικά, αὐτό ὅμως δέν σημαίνει ὅτι ἡ διαδοχὴ τους (ὅπως ἄλλωστε κι αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν ἐξουσιῶν) ἔγινε χωρίς ἀπανωτιάσματα, ἀλληλεπιδράσεις ἢ ἀπόηχους. Μέ τόν ἕνα ἢ μέ τόν ἄλλο τρόπο, ἡ ἔγνοια γιά τό αίμα και τόν νόμο κατατρύχει ἐδῶ και δύο περίπου αἰῶνες τή διαχείριση τῆς σεξουαλικότητος. Δυό ἀπ' αὐτές τίς παρεμβάσεις εἶναι ἄξιες σημείωτες, ἡ μιᾶ γιά τήν ἱστορικὴ τῆς σημασία, ἡ ἄλλη γιά τὰ θεωρητικά προβλήματα πού θέτει. Ἀπό τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα και μετά, ἡ θεματικὴ τοῦ αίματος κλήθηκε νά ζωντανέψει και νά στηρίξει μ' ἕνα ὀλόκληρο ἱστορικό ὑπόβαθρο τόν τύπο τῆς πολιτικῆς εξουσίας πού ἀσκεῖται μέσα

ἀπό τὰ συστήματα τῆς σεξουαλικότητος. Ἔτσι διαμορφώνεται ὁ ρατσισμός (ὁ ρατσισμός μέ τή νεότερη μορφή του, τήν κρατικὴ, τή βιολογίζουσα) : μιᾶ ὀλόκληρη πολιτικὴ γιά τήν αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ, τήν οἰκογένεια, τόν γάμο, τήν παιδεία, τήν κοινωνικὴ ἱεράρχηση, τήν ἰδιοκτησία, και μιᾶ μακριὰ σειρά ἀπό συνεχεῖς παρεμβάσεις στό ἐπίπεδο τοῦ σώματος, τῆς συμπεριφορᾶς, τῆς υγείας, τῆς καθημερινῆς ζωῆς, πῆραν τότε τό χρῶμα τους και τή δικαίωσή τους ἀπό τή μυθικὴ ἔγνοια τῆς προστασίας τῆς καθαρότητος τοῦ αίματος και τοῦ θριάμβου τῆς φυλῆς. Ὁ ναζισμός ὑπῆρξε χωρίς ἄλλο ὁ πιό ἀπλοϊκός κι ὁ πιό πονηρός συνδυασμός – τό δεύτερο ἐξαιτίας τοῦ πρώτου – τῶν φαντασιώσεων τοῦ αίματος και τῶν παροξυσμῶν μιᾶς πειθαναγκάζουσας εξουσίας : μιᾶ εὐγονικὴ τακτοποίηση τῆς κοινωνίας – μ' ὅλη τήν ἐπέκταση και ἐνίσχυση τῶν μικρο-ἐξουσιῶν πού μπορούσε νά συνεπάγεται – κάτω ἀπό τό κάλυμμα μιᾶς ἀπεριόριστης « κρατικοποίησης », πού συνοδευόταν ἀπό τήν ὄνειρικὴ ἔξαρση ἑνός ἀνώτερου αίματος· αὐτὴ ἡ τελευταία πάλι συνεπαγόταν ταυτόχρονα τή συστηματικὴ γενοκτονία τῶν ἄλλων και τόν κίνδυνο νά ἐκτεθεῖς ὁ ἴδιος σέ μιᾶ ὀλοκληρωτικὴ θυσία. Καί ἡ ἱστορία τό θέλησε ἡ χιτλερικὴ πολιτικὴ τοῦ σέξ νά παραμείνει μιᾶ γελοία πρακτικὴ, ἐνῶ ὁ μύθος τοῦ αίματος μεταμορφωνόταν στήν πιό μεγάλη σφαγὴ πού οἱ ἄνθρωποι μποροῦν ὡς τώρα νά θυμοῦνται.

Στό ἄλλο ἄκρο, μπορούμε νά παρακολουθήσουμε, ἀπό τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα, τή θεωρητικὴ προσπάθεια γιά τήν ἐπανεγγραφή τῆς θεματικῆς τῆς σεξουαλικότητος στό σύστημα τοῦ νόμου, τοῦ συμβολικοῦ συστήματος και τῆς κυριαρχίας. Ἀποτελεῖ πολιτικὴ τιμὴ τῆς ψυχανάλυσης – ἢ τουλάχιστον, ἐκείνου πού εἶχε μέσα της τή μεγαλύτερη συνοχή – τό ὅτι ὑποψιάστηκε (κι αὐτό ἀπό τή γέννησή της κιόλας, δηλαδή ἀπό τή ρήξη της μέ τή νευροψυχιατρικὴ τοῦ ἐκφυλισμοῦ), τί τό ἀνεπανόρθωτα πολλαπλασιαστικὸ μπορούσαν νά κρύβουν μέσα τους αὐτοὶ οἱ μηχανισμοὶ ἐξου-

σίας πού αξίωναν τόν έλεγχο καί τή διαχείριση τοῦ καθημερινοῦ τῆς σεξουαλικότητας : ἀπό ἐδῶ καί ἡ φροῦδική προσπάθεια (ἀπό ἀντίδραση, σίγουρα, στή μεγάλη ἄνοδο τοῦ ρατσισμού πού τῆς ἦταν σύγχρονη), νά δώσει ὡς ἀρχή στή σεξουαλικότητα τόν νόμο – τόν νόμο τῆς συγγένειας, τοῦ ἀπαγορευμένου ὁμοίμου δεσμοῦ, τοῦ Πατέρα-Ἀφέντη, κοντολογίς νά συγκεντρῶσει ὅλο τό παλιό σύστημα ἐξουσίας γύρω ἀπό τήν ἐπιθυμία. Ἐδῶ ὀφείλει ἡ ψυχανάλυση τό ὅτι βρέθηκε – βασικά καί μέ λίγες μόνο ἐξαιρέσεις – σέ θεωρητική καί πρακτική ἀντίθεση μέ τόν φασισμό. Ἀλλά αὐτή ἡ τοποθέτηση τῆς ψυχανάλυσης ἦταν συνδεμένη μέ μιά συγκεκριμένη ἱστορική συγκυρία. Καί τίποτα δέν μπορεῖ νά ἀναιρέσει τό γεγονός ὅτι τό νά ἀντιλαμβάνεσαι τό σεξουαλικό σύστημα σύμφωνα μέ τή δυναμική τοῦ νόμου, τοῦ θανάτου, τοῦ αἵματος καί τῆς κυριαρχίας – ὅποιες καί νά εἶναι οἱ ἀναφορές στόν Sade καί στόν Bataille, ὅποια καί νά εἶναι τά ἐχέγγυα « ἀνατροπέα » πού τούς ζητᾶνε – ἀποτελεῖ, σέ τελευταία ἀνάλυση, μιά ἱστορική « παλινδρόμηση ». Πρέπει νά βλέπουμε τό σύστημα τῆς σεξουαλικότητας μέ βάση τίς τεχνικές τῆς ἐξουσίας πού τοῦ εἶναι σύγχρονες.

*
* *

Θά μοῦ πεῖτε : ἔτσι ὅμως ἐνδίδετε σ' ἕναν ἱστορικισμό πού εἶναι μάλλον πρόχειρος παρά ριζικός· πρόκειται γιά μιά ὑπεκφυγή πρὸς φαινόμενα πού εἶναι ἴσως μεταβλητά ἀλλά εὐθραυστα, δευτερεύοντα, κοντολογίς ἐπιφανειακά ἀπό τή βιολογικά σταθερή ὑπαρξη τῶν σεξουαλικῶν λειτουργιῶν· ἔτσι μιλάτε γιά τή σεξουαλικότητα σάν νά μὴν ὑπῆρχε τό σέξ. Καί θά ἦταν θεμιτό νά μοῦ ἀντιτάξετε : « Ἐχετε τήν ἀξίωση νά ἀναλύσετε λεπτομερειακά τίς διαδικασίες μέ τίς ὁποῖες σεξουαλικοποιήθηκε τό σῶμα τῶν γυ-

ναικῶν, ἡ ζωὴ τῶν παιδιῶν, οἱ οἰκογενειακές σχέσεις καὶ ὀλάκερο ἕνα πλατὺ δίκτυο κοινωνικῶν σχέσεων. Θέλετε νά περιγράψετε αὐτὴν τὴ μεγάλη ἄνοδο τῆς ἔγνοιας γιά τό σεξουαλικό ἀπὸ τόν 18ο αἰῶνα καί μετὰ, καί τὴν ὀλοένα μεγαλύτερη μανία μας νά ὑποπτευόμαστε τὴν παρουσία τοῦ σέξ παντοῦ. Ἄς τό παραδεχτοῦμε· καὶ ἄς ὑποθέσουμε ὅτι πραγματι οἱ μηχανισμοὶ ἐξουσίας χρησιμοποιήθηκαν περισσότερο γιά νά ὑποκινήσουν καί νά “ ἐρεθίσουν ” τὴ σεξουαλικότητα, παρά γιά νά τὴν καταστείλουν. Νά ὅμως πού δέν ξεφύγατε καί πολὺ ἀπ’ αὐτό πού σίγουρα πιστεύετε ὅτι ἔχετε ἀποβάλει· κατὰ βάθος μᾶς παρουσιάζετε φαινόμενα ἐξάπλωσης, ἀγκυροβόλησης, στερέωσης τῆς σεξουαλικότητας, προσπαθεῖτε νά δείξετε αὐτό πού θά μπορούσαμε νά ὀνομάσουμε ὀργάνωση “ ἐρωτογενῶν ζωνῶν ” μέσα στό κοινωνικό σῶμα· μπορεῖ θαυμάσια νά μὴν ἔχετε κάνει τίποτ’ ἄλλο ἀπὸ τό νά ἔχετε μεταθέσει σέ μιά κλίμακα διάχυτων διαδικασιῶν μηχανισμούς πού ἡ ψυχανάλυση ἐντόπισε μέ ἀκρίβεια στό ἀτομικὸ ἐπίπεδο. Ἐξαλείφετε, ὅμως ἐκεῖνο πού ἔκανε δυνατὴ αὐτὴ τὴ σεξουαλικοποίηση καί πού ἡ ψυχανάλυση, ἀπὸ τὴ μεριά της, δέν ἀγνοεῖ – δηλαδή τό σέξ. Πρὶν ἀπὸ τόν Freud, προσπαθοῦσαν νά ἐντοπίσουν τὴ σεξουαλικότητα ὅσο πιὸ αὐστηρὰ γινόταν : στό σέξ, στίς ἀναπαραγωγικὲς τοῦ λειτουργίες, στοὺς πιὸ ἄμεσους ἀνατομικοὺς τοῦ προσδιορισμούς· περιορίζονταν σ’ ἕνα βιολογικὸ μίνιμουμ – ὀργανὸ, ἐνστικτο, τελικότητα. Ἐσεῖς βρισκόσαστε στή διαμετρικὰ ἀντίθετη θέση : γιά σᾶς δέν ὑπάρχουν παρά ἐκδηλώσεις χωρὶς ὑποστήριγμα, διακλαδώσεις χωρὶς ρίζα, μιά σεξουαλικότητα δίχως σέξ. Κι ἐδῶ ἀκόμα, εὐνουχισμός ».

Σ’ αὐτό τό σημεῖο πρέπει νά διακρίνουμε δύο ἐρωτήματα : Ἀπὸ τὴ μιά μεριά : ἡ ἀνάλυση τῆς σεξουαλικότητας σάν « πολιτικοῦ μηχανισμοῦ » συνεπάγεται ἄραγε κατανάγκην τόν ἐξοστρακισμό τοῦ σώματος, τῆς ἀνατομίας, τοῦ βιολογικοῦ, τοῦ λειτουργικοῦ ; Σ’ αὐτό τό πρῶτο ἐρώτημα

νομίζω ότι μπορούμε ν' απαντήσουμε όχι. Όπωςδήποτε, ο σκοπός τούτης τής έρευνας είναι να δείξει με ποιά τρόπο τά συστήματα έξουσίας σπονδυλώνονται άπευθείας πάνω στο σώμα - πάνω σε σώματα, σε λειτουργίες, σε φυσιολογικές διαδικασίες, σε αισθήσεις, σε ήδονές· όχι μόνο δέν πρέπει τό κορμί να σθησει, αλλά και πρέπει να τό κάνουμε να φανεί μέσα σε μιάν άνάλυση όπου τό βιολογικό και τό ιστορικό δέν θά είναι συνεχόμενα, όπως στον έξελικτισμό τών παλιών κοινωνιολόγων, αλλά θά συνδέονται άναμεταξύ τους με μιάν πολυπλοκότητα πού θά μεγαλώνει όλοένα όσο αναπτύσσονται οί νεότερες τεχνολογίες έξουσίας πού έχουν σαν στόχο τους τή ζωή. Όχι έπομένως « ιστορία τών τρόπων σκέψης », πού θά παίρνει υπόψη τά σώματα μόνο ως προς τόν τρόπο πού έγιναν αντιληπτά ή πού πήραν νόημα και αξία· αλλά « ιστορία τών σωμάτων » και του τρόπου πού επενδύθηκε ό,τι πιο υλικό, ό,τι πιο ζωντανό μέσα σ' αυτά.

Ένα άλλο έρώτημα, ξεχωρο από τό πρώτο : αυτή ή υλικότητα πού αναφέραμε δέν είναι λοιπόν ή υλικότητα του σέξ ; Και δέν είναι παράδοξο να θέλουμε να κάνουμε μιάν ιστορία τής σεξουαλικότητας στο επίπεδο τών σωμάτων χωρίς να θίγουμε διόλου τό σέξ ; Στο κάτω-κάτω, μήπως ή έξουσία πού ασκείται διαμέσου τής σεξουαλικότητας δέν άπευθύνεται ειδικά σ' αυτό τό στοιχείο του πραγματικού πού είναι τό « σέξ » - τό σέξ γενικά ; Τό ότι ή σεξουαλικότητα δέν άποτελεί ως προς τήν έξουσία ένα χώρο έξωτερικό πού ή τελευταία μπορεί να του επιβληθεί, τό ότι αντίθετα είναι και άποτέλεσμα και όργανο τών διευθετήσεών της, πάει καλά. Άλλά τό ίδιο τό σέξ δέν είναι άραγε τό « άλλο », ως προς τήν έξουσία, ενώ παράλληλα άποτελεί τήν έστία γύρω από τήν όποία ή σεξουαλικότητα κατανέμει τίς επενέργειές της ; Έ, ακριβώς λοιπόν, τούτη τήν ιδέα του σέξ είναι πού δέν μπορούμε να δεχτούμε άβασάνιστα. Είναι πραγματικά « τό σέξ » τό έρεισμα πού υποβαστάζει τίς εκ-

δηλώσεις « τής σεξουαλικότητας » ή μήπως είναι μιά ιδέα πολυσύνθετη, ιστορικά διαμορφωμένη στο έσωτερικό του συστήματος τής σεξουαλικότητας ; Όπως και να έχει τό πράγμα, θά μπορούσαμε να δείξουμε πώς διαμορφώθηκε αυτή ή ιδέα « του σέξ » μέσα από τίς διάφορες στρατηγικές έξουσίας και ποιά συγκεκριμένο ρόλο έπαιξε σ' αυτές.

Σ' όλη τή γενική πορεία πού άκολούθησε ή ανάπτυξη του συστήματος τής σεξουαλικότητας από τόν 19ο αιώνα και μετά, βλέπουμε να πλάθεται αυτή ή ιδέα, ότι υπάρχει κάτι άλλο εκτός από τά σώματα, τά όργανα, τούς σωματικούς έντοπισμούς, τίς λειτουργίες, τά ανατομικο-φυσιολογικά συστήματα, τίς αισθήσεις, τίς ήδονές· κάτι άλλο και, πρόσθετα, κάτι πού έχει τίς ένδογενείς του ιδιότητες, τούς δικούς του νόμους : τό « σέξ ». Έτσι, στην πορεία τής ύστερικοποίησης τής γυναίκας, τό « σέξ » όρίστηκε με τρεις τρόπους : σαν αυτό πού ανήκει από κοινού στον άντρα και στη γυναίκα· ή σαν αυτό πού ανήκει κατεξοχήν στον άντρα και έπομένως λείπει από τή γυναίκα· αλλά και σαν αυτό πού από μόνο του συνιστά τό σώμα τής γυναίκας, υπάγοντάς το όλακερο στις λειτουργίες τής αναπαραγωγής και ταράζοντάς το ακατάπαυστα με τίς επενέργειες αυτής τής λειτουργίας· ή ύστερία έρμηνεύεται, μέσα σ' αυτήν τή στρατηγική, ως τό παιχνίδι του σέξ έφόσον είναι και τό « ένα » και τό « άλλο », τό όλον και τό μέρος, ή αρχή και ή έλλειψη. Στη σεξουαλικότητα του παιδιού, πλάθεται ή ιδέα ενός σέξ πού είναι παρόν (έξαιτίας τής ανατομίας) και άπόν (άπό τή σκοπιά τής φυσιολογίας), παρόν έπίσης αν λάβουμε υπόψη τή δραστηριότητά του και έλλιπές αν αναφερθούμε στην αναπαραγωγική του τελικότητα· ή, ακόμα, ενεργό ως προς τίς εκδηλώσεις του, αλλά κρυμμένο ως προς τίς συνέπειές του, πού δέν θά εμφανιστούν με τήν παθολογική τους σοβαρότητα παρά άργότερα· και στον ενήλικο, αν τό σέξ του παιδιού είναι ακόμα παρόν, θά είναι με τή μορφή μιάς κρυφής αιτιότητας πού τείνει να εκμηδενίσει τό σέξ

τοῦ ἐνηλίκου (ἓνα ἀπό τά δόγματα τῆς ἰατρικῆς τοῦ 18ου καί τοῦ 19ου αἰώνα ἦταν ὅτι τό πρῶμο σέξ ἐπιφέρει στή συνέχεια τή στειρότητα, τήν ἀνικανότητα, τήν ψυχρότητα, τήν ἀδυναμία νά νιώσεις ἡδονή, τό νάρκωμα τῶν αἰσθήσεων)· σεξουαλικοποιώντας τήν παιδικότητα, ἔφτιαξαν τήν ἰδέα ἐνός σέξ σημαδεμένου ἀπό τό βασικό παιχνίδι τῆς παρουσίας καί τῆς ἀπουσίας, τοῦ κρυφοῦ καί τοῦ ἐκδηλοῦ· ὁ ἀνυποταγισμός, μέ τίς συνέπειες πού τοῦ ἀποδίδουν, ἀποκαλύπτει μέ ἔξοχο τρόπο αὐτό τό παιχνίδι τῆς παρουσίας καί τῆς ἀπουσίας, τοῦ ἐκδηλοῦ καί τοῦ κρυφοῦ. Στήν ψυχιατρικοποίηση τῶν διαστροφῶν, τό σέξ ἔχει ἀναχθεῖ σέ λειτουργίες βιολογικές καί σ' ἓναν ἀνατομικό-φυσιολογικό μηχανισμό πού τοῦ δίνει τήν « κατεύθυνσή » τοῦ, δηλαδή τήν τελικότητά του· ἀνάγεται ὅμως καί σ' ἓνα ἔνστικτο πού μέσα ἀπό τήν ἴδια του τήν ἀνάπτυξη καί ἀνάλογα μέ τά ἀντικείμενα στά ὁποῖα προσδένεται, καθιστᾷ δυνατή τήν ἐμφάνιση τῶν διεστραμμένων συμπεριφορῶν, καί κατανοητή τή γένεσή τους· ἔτσι τό « σέξ » χαρακτηρίζεται ἀπό μιᾶ διάπλεξη λειτουργίας καί ἔνστικτου, σκοπιμότητας καί σημασιοδότησης· καί μ' αὐτή τή μορφή ἐκδηλώνεται καλύτερα ἀπό ὅπουδήποτε ἄλλοῦ στή διαστροφή-πρότυπο, σ' ἐκεῖνον τόν « φετιχισμό » πού, ἀπό τό 1877 τουλάχιστον, στάθηκε ὁ μίτος στήν ἀνάλυση ὅλων τῶν ἄλλων ξεστρατημάτων, μιᾶ κι ἐκεῖ φαινόταν καθαρά ἡ προσήλωση τοῦ ἔνστικτου σ' ἓνα ἀντικείμενο μέ τόν τρόπο τῆς ἱστορικῆς προσκόλλησης καί τῆς βιολογικῆς ἀνεπάρκειας. Τέλος, στήν κοινωνικοποίηση τῶν τεκνογονικῶν συμπεριφορῶν, τό « σέξ » περιγράφεται σάν παγιδευμένο ἀνάμεσα σ' ἓνα νόμο τῆς πραγματικότητας (πού οἱ οἰκονομικές ἀναγκαιότητες ἀποτελοῦν τήν πιό ἄμεση καί τραχειά μορφή του) καί σέ μιᾶ οἰκονομία τῆς ἡδονῆς πού ὅταν δέν τόν παραγνωρίζει τείνει πάντα νά τόν παρακάμψει· ἡ πιό ξακουστή « ἀπάτη », ὁ « coitus interruptus » (ἡ διακοπτόμενη συνουσία) ἀντιπροσωπεύει τό σημεῖο ἐκεῖνο ὅπου ἡ ἀρχή τοῦ πραγματικοῦ ἐπιβάλλει νά τεθεῖ τέρμα

στήν ἡδονή κι ὅπου ἡ ἡδονή τά καταφέρει ἀκόμα καί βγαίνει στό φῶς παρά τήν οἰκονομία πού τό πραγματικό ὀρίζει. Πράγματι· τό σύστημα τῆς σεξουαλικότητας εἶναι ἐκεῖνο πού ἐγκαθιδρύει μέ τίς διάφορες στρατηγικές του αὐτήν τήν ἰδέα « τοῦ σέξ »· καί κάτω ἀπό τίς τέσσερις μεγάλες μορφές τῆς ὑστερίας, τοῦ ἀνυποταγισμοῦ, τοῦ φετιχισμοῦ καί τῆς διακοπτόμενης συνουσίας, τό κάνει νά ἐμφανίζεται σάν ὑποταγμένο στό παιχνίδι τοῦ ὅλου καί τοῦ μέρους, τῆς ἀρχῆς καί τῆς ἔλλειψης, τῆς ἀπουσίας καί τῆς παρουσίας, τῆς ὑπερβολῆς καί τῆς ἀνεπάρκειας, τῆς λειτουργίας καί τοῦ ἔνστικτου, τῆς τελικότητας καί τοῦ νοήματος, τοῦ πραγματικοῦ καί τῆς ἡδονῆς. Ἔτσι διαμορφώθηκε σιγά-σιγά ὁ σκελετός μιᾶς γενικῆς θεωρίας τοῦ σέξ.

Αὐτή λοιπόν ἡ θεωρία, πού γεννήθηκε, ἔτσι, ἄσκησε μέσα στό σύστημα τῆς σεξουαλικότητας ὀρισμένες λειτουργίες πού τήν ἔκαναν ἀπαραίτητη. Τρεῖς κυρίως ὑπῆρξαν σημαντικές. Πρῶτα-πρῶτα, ἡ ἔννοια τοῦ « σέξ » ἐπέτρεψε νά ἀνασυνταχθοῦν, σέ μιάν ἐνότητα τεχνητή, ἀνατομικά στοιχεία, βιολογικές λειτουργίες, συμπεριφορές, αἰσθήσεις, ἡδονές, κι ἀκόμα ἔκανε δυνατή τή λειτουργία αὐτῆς τῆς πλασματικῆς ἐνότητας σάν αἰτιακή ἀρχή, σάν ἓνα πανταχοῦ παρόν νόημα, σάν τό μυστικό πού ἀνακαλύπτεις παντοῦ : τό σέξ μπόρεσε ἔτσι νά λειτουργήσει σάν μοναδικό σημαῖνον καί σάν καθολικό σημαινόμενο. Ἐπιπλέον, ἐμφανιζόμενο ἐνιαῖα σάν ἀνατομία καί σάν ἔλλειψη, σάν λειτουργία καί σάν λανθάνουσα κατάσταση, σάν ἔνστικτο καί σάν « νόημα », μπόρεσε νά χαράξει τή γραμμὴ ἐπαφῆς ἀνάμεσα σέ μιᾶ γνώση τῆς ἀνθρώπινης σεξουαλικότητας καί στίς βιολογικές ἐπιστῆμες τῆς ἀναπαραγωγῆς· ἔτσι ἡ πρώτη, χωρίς νά δανειστεῖ πραγματικά τίποτα ἀπό τίς δεύτερες – ἔξω ἀπό μερικές ἀδέβαιες ἀναλογίες καί κάποιες μεταφυτευμένες ἔννοιες – κέρδισε χάρη στό προνόμιο τῆς γειννίας, ἓνα ἐχέγγυο κάποιας ἐπιστημονικότητας· ἀλλά ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς γειννίας, ὀρισμένα ἀπό τά θέματα τῆς

βιολογίας και της φυσιολογίας μπόρεσαν να χρησιμεύουν ως αρχή ομαλότητας για την ανθρώπινη σεξουαλικότητα. Τέλος, η έννοια του σέξ εξασφάλισε μίαν ουσιαστική μεταστροφή· επέτρεψε το αναποδογύρισμα της εικόνας των σχέσεων εξουσίας και σεξουαλικότητας και την εμφάνιση της τελευταίας όχι στην ουσιαστική και θετική της σχέση με την εξουσία, αλλά σαν ριζωμένη σε μίαν ιδιότυπη και μη αναγώγιμη δομή που η εξουσία προσπαθεί όπως μπορεί να καθυποτάξει· έτσι η ιδέα « του σέξ » επιτρέπει ν' αποφύγουμε αυτό που αποτελεί την « εξουσία » της εξουσίας· επιτρέπει να μην την εννοούμε παρά μονάχα σαν νόμο κι απαγόρευση. Το σέξ, αυτή η δομή που μας φαίνεται ότι μας εξουσιάζει, αυτό το μυστικό που θαρρούμε ότι βρίσκεται πίσω απ' όλα όσα είμαστε, αυτό το στίγμα που μας σαγηνεύει με τη δύναμη που εκδηλώνει και με το νόημα που κρύβει, που του ζητάμε να μας αποκαλύψει τί είμαστε και να μας φανερώσει εκείνο που μας ορίζει, το σέξ δέν είναι ασφαλώς παρά ένα στίγμα ιδεατό που το σύστημα της σεξουαλικότητας κατέστησε απαραίτητο. Δέν πρέπει να φανταζόμαστε κάποιαν αυτόνομη δομή του σέξ που προκαλεί τάχα δευτερογενώς τις πολλαπλές ενέργειες της σεξουαλικότητας σ' όλη την επιφάνεια επαφής της με την εξουσία. Το σέξ είναι, αντίθετα, το πιο θεωρικό, το πιο ιδεατό, το πιο ένδομυχο, επίσης, στοιχείο μέσα σ' ένα σύστημα σεξουαλικότητας που η εξουσία οργανώνει καθώς επηρεάζει τα σώματα, την υλικότητά τους, τις δυνάμεις τους, τις ενέργειές τους, τις αισθήσεις τους, τις ήδονές τους.

Θά μπορούσαμε να προσθέσουμε ότι « το σέξ » ασκεί και μίαν ακόμα λειτουργία που διαπερνάει και στηρίζει τις άλλες. Ρόλος περισσότερο πρακτικός αυτή τη φορά, παρά θεωρητικός. Πραγματικά, μέσα ακριβώς από το σέξ, στίγμα φανταστικό, όρισμένο από το σύστημα της σεξουαλικότητας, πρέπει ο καθένας μας να περάσει για να έχει πρόσβαση στην κατανόηση του έαυτού του (αφού είναι ταυτόχρονα τό

κρυμμένο στοιχείο και η αρχή που παράγει νόημα) στην ολότητα του σώματός του (αφού είναι μέρος του πραγματικό και απειλούμενο και αφού συγκροτεί συμβολικά τό όλον), στην ταυτότητά του (αφού συνενώνει τη δύναμη μιās όρμης με τη μοναδικότητα μιās ιστορίας). Μέ μίαν αναστροφή που δίχως άλλο άρχισε στά μουλωχτά έδω και πολύν καιρό – από την εποχή ακόμα της χριστιανικής ποιμαντορικής της σάρκας – φτάσαμε τώρα ν' αναζητούμε την ιδεατότητά μας σ' αυτό που για αιώνες είχε θεωρηθεί σαν τρέλα, την πληρότητα του σώματός μας σ' αυτό που για καιρό ήταν τό στίγμα της και κάπως σαν η πληγή της, την ταυτότητα μας σ' αυτό που αντιλαμβανόμασταν ως σκοτεινή, δίχως όνομα όρμη. Από έδω και η σημασία που του αποδίδουμε, ο εύλαθικός φόβος μέ τόν όποιο τό περιβάλλουμε, η φροντίδα μας να τό γνωρίσουμε. Από έδω και τό γεγονός ότι έγινε, στό διάβα των αιώνων, πιο σημαντικό κι από την ψυχή μας, πιο σημαντικό σχεδόν κι από τη ζωή μας· από έδω και τό ότι όλα τά αινίγματα του κόσμου μας φαίνονται τόσο άσημαντα συγκρινόμενα μ' αυτό τό μυστικό, τό τόσο μικροσκοπικό μέσα στον καθένα μας, αλλά που η πυκνότητά του τό κάνει πιο σοβαρό απ' όλα τ' άλλα. Τό φαινομενικό συμβόλαιο, που τό σύστημα της σεξουαλικότητας χάραξε μέσα μας τόν πειρασμό του, είναι τώρα τουτό : ν' ανταλλάξεις τη ζωή ολάκερη μέ τό ίδιο τό σέξ, μέ την αλήθεια και την κυριαρχία του σέξ. Τό σέξ αξίζει τόν θάνατο. Μ' αυτήν την έννοια, που όμως είναι, καθώς βλέπουμε, αυστηρά ιστορική, τό σέξ διαπερνάται σήμερα από τό ένστικτο του θανάτου. Όταν έδω και πολύν καιρό η Δύση ανακάλυψε τόν έρωτα, του έδωσε μιά τόση αξία, ώστε να κάνει τόν θάνατο αποδεκτό· σήμερα τό σέξ είναι εκείνο που διεκδικεί αυτή την ισοτιμία, την ύψηλότερη όλων. Κι ενώ τό σύστημα της σεξουαλικότητας επιτρέπει στίς τεχνικές της εξουσίας να περιζώνουν τη ζωή, τό πλασματικό στίγμα του σέξ, που ο ίδιος χάραξε, ασκεί πάνω στον καθένα μας άρ-

κετή γοητεία ώστε να δεχόμαστε ν' ακούμε για χάρη του τό γρούξιμο του θανάτου.

Δημιουργώντας αυτό τό φανταστικό στοιχείο, « τό σέξ », τό σύστημα τής σεξουαλικότητας υποκίνησε μίαν από τις πιο θεμελιώδεις έσωτερικές αρχές τής λειτουργίας του : τήν έπιθυμία του σέξ - έπιθυμία να τό έχεις, να τό φτάσεις, να τό ανακαλύψεις, να τό λευτερώσεις, να τό αρθρώσεις σε Λόγο, να τό διατυπώσεις σε αλήθεια. Συγκρότησε τό ίδιο « τό σέξ » σαν έπιθυμητό. Κι είναι αυτή ή έπιθυμητότητα του σέξ που μάς καθλώνει όλους στην έπιταγή να τό γνωρίσουμε, να φέρουμε στο φως τον νόμο του και τήν ισχύ του· είναι αυτή ή έπιθυμητότητα που μάς κάνει να πιστεύουμε ότι υποστηρίζουμε ενάντια σε κάθε έξουσία τά δικαιώματα του σέξ μας, ενώ αυτή στην πραγματικότητα μάς προσκολλά στο σύστημα τής σεξουαλικότητας που έκανε ν' αναβλύσει από τά δάθη μας, σαν ένα αντικαθρέφτισμα όπου θαρρούμε πως αναγνωρίζουμε τους έαυτούς μας, τή ζοφερή λάμψη του σέξ.

« Όλα είναι σέξ, έλεγε ο Kate στο Φτερωτό φίδι, όλα είναι σέξ. Πόσο ωραίο μπορεί να είναι τό σέξ όταν ο άνθρωπος τό φυλάει ισχυρό και ιερό κι όταν αυτό γιομίζει τον κόσμο. Είναι σαν τον ήλιο που μάς πλημμυρίζει, που μάς διαπερνάει με τό φως του ».

Έπομένως, ως μίν ανάγουμε στη δομή του σέξ τήν ιστορία τής σεξουαλικότητας· αλλά ως δείξουμε με ποιόν τρόπο « τό σέξ » είναι κάτω απ' τήν ιστορική έξάρτηση τής σεξουαλικότητας. "Ας μίν τοποθετούμε τό σέξ από τή μεριά του πραγματικού και τή σεξουαλικότητα από τή μεριά των συγκεχυμένων ιδεών και των ψευδαισθήσεων· ή σεξουαλικότητα είναι ένα ιστορικό σχήμα πολύ πραγματικό, και είναι αυτή που υποκίνησε σαν στοιχείο θεωρητικό, απαραίτητο για τή λειτουργία της, τήν έννοια του σέξ. "Ας μή νομίζουμε πως λέγοντας ναί στο σέξ, λέμε όχι στην έξουσία· ακολουθούμε, αντίθετα, τό νήμα του γενικού συστήματος

τής σεξουαλικότητας. Από τή δομή του σέξ θα πρέπει ν' απαλλαγούμε αν θέλουμε, με μιά τακτική μεταστροφή των διαφορων μηχανισμών τής σεξουαλικότητας, να αναδείξουμε ενάντια στις επιρροές τής έξουσίας, τά σώματα, τις ήδονές, τις γνώσεις, στην πολλαπλότητά τους και τήν ικανότητά τους για αντίσταση. Ένάντια στο σύστημα τής σεξουαλικότητας, τό έρεισμα τής αντεπίθεσης δέν πρέπει να είναι τό σέξ-έπιθυμία, αλλά τά σώματα και οι απολαύσεις.

*
* *

« Υπήρξε πολλή δράση στο παρελθόν, έλεγε ο D.H. Lawrence, ιδιαίτερα σεξουαλική δράση, μιά πολύ μονότονη και κουραστική επανάληψη χωρίς καμιά παράλληλη ανάπτυξη στη σκέψη και στην κατανόηση. Τώρα τό θέμα μας είναι να καταλάβουμε τή σεξουαλικότητα. Σήμερα ή απόλυτα συνειδητή κατανόηση του σεξουαλικού ένστικτου μετράει περισσότερο κι από τή σεξουαλική πράξη ».

Ίσως οι άνθρωποι μιά μέρα ν' απορήσουν. Θα τους είναι δύσκολο να καταλάβουν πως ένας πολιτισμός τόσο πολύ άφοσιωμένος κατά τά άλλα στην ανάπτυξη τεράστιων μηχανισμών παραγωγής και καταστροφής, βρήκε τον χρόνο και τήν απέραντη υπομονή ν' αναρωτηθεί με τόση αγωνία τι είναι τό σέξ· ίσως να χαμογελούν καθώς θα θυμούνται ότι εκείνοι οι άνθρωποι, έμεις, πίστευαν πως υπάρχει εκεί μιά αλήθεια τουλάχιστον τόσο πολύτιμη όσο εκείνη που είχαν ήδη αναζητήσει στη γή, στα άστρα και στις καθαρές μορφές τής σκέψης τους· θα έκπλαγούν με τή μανία με τήν όποια προσποιούμασταν ότι αποσπούσαμε από τή νύχτα της μιά σεξουαλικότητα που όλα - οι Λόγοι μας, οι συνήθειές μας, οι θεσμοί μας, οι κανονισμοί μας, οι γνώσεις μας - τή βγάζανε στη φόρα και τήν ξαναλάνσαιρναν με πάταγο. Και θ' αναρωτηθούν γιατί θελήσαμε τόσο πολύ να άρουμε τον νόμο τής σιωπής από εκείνο που αποτελούσε τήν πιο θορυβώ-

δικη ασχολία μας. Ὁ θόρυβος, αναδρομικά, μπορεί νά φανεί υπέρμετρος, ἀλλά πῶς παράξενο ἀκόμα θά φανεί τό πείσμα μας νά μή διαβλέπουμε σ' αὐτόν ἄλλο ἀπό ἄρνηση νά μιλήσεις καί παράγγελμα νά σωπαίνεις. Θ' ἀναρωτηθοῦν τί ἦταν αὐτό πού μᾶς ἔκανε τόσο ἐπαρμένους· θά ψάξουν νά βροῦν γιατί ἀποδώσαμε στούς ἑαυτούς μας τήν τιμή ὅτι πρῶτοι ἐμεῖς χαρίσαμε στό σέξ, ἐνάντια σέ μιά μακραίωνη ἠθική, τή σημασία πού λέμε πῶς ἔχει, καί πῶς μπορέσαμε νά καυχηθοῦμε ὅτι ἐπιτέλους ἀπελευθερωθήκαμε στόν 20ό αἰῶνα ἀπό μιά ἐποχή ἀτέλειωτης καί σκληρῆς καταστολῆς – ἐποχή ἑνός χριστιανικοῦ ἀσκητισμοῦ παρατεταμένου, ἐσωστρεφοῦς, πού χρησιμοποιήθηκε φειδωλά καί σχολαστικά ἀπό τίς ἐπιταγές τῆς ἀστικῆς οἰκονομίας. Κι ἐκεῖ ὅπου σήμερα βλέπουμε τήν ἱστορία μιᾶς λογοκρισίας πού μέ δυσκολία καταργήθηκε, θ' ἀναγνωρίσουν μάλλον τό ἀργό ἀνέδασμα διαμέσου τῶν αἰῶνων, ἑνός πολυσύνθετου συστήματος πού κάνει τό σέξ νά μιλάει, νά προσκολλάει πάνω του τήν προσοχή μας καί τήν ἔγνοια μας, νά μᾶς κάνει νά πιστεύουμε στήν κυριαρχία τοῦ νόμου του, ἐνῶ στήν πραγματικότητα μᾶς κατατρύχουν οἱ μηχανισμοί ἐξουσίας τῆς σεξουαλικότητας.

Θά περιγελάσουν τή μομφή τοῦ πανσεξουαλισμοῦ πού εἶχε προσαφθεῖ κάποια στιγμή στόν Freud καί στήν ψυχανάλυση. Ἀλλά ἐκεῖνοι πού θά φανοῦν τυφλοί, δέν θά εἶναι ἴσως τόσο ἐκεῖνοι πού τή διατύπωσαν, ὅσο ἐκεῖνοι πού τήν παραμέρισαν μέ μιά ξανάστροφη, λές καί ἐξέφραζε μονάχα τούς τρόπους μιᾶς παλιᾶς σεμνοτυφίας. Γιατί στό κάτω-κάτω, οἱ πρῶτοι ἀπλῶς αἰφνιδιάστηκαν ἀπό μιά διαδικασία πού εἶχε ἀρχίσει ἀπό πολύν καιρό καί πού δέν εἶχαν ἀντιληφθεῖ ὅτι τούς περιτριγύριζε κιόλας ἀπό παντοῦ· εἶχαν ἀποδώσει ἀποκλειστικά στό κακό πνεῦμα τοῦ Freud κάτι πού εἶχε μαγειρευτεῖ ἀπό καιρό· εἶχαν γελαστεῖ ὡς πρὸς τή χρονολογία ἐγκατάστασης ἑνός γενικοῦ συστήματος σεξουαλικότητας στήν κοινωνία μας. Ἀλλά οἱ δεύτεροι

ἔσφαλαν ὡς πρὸς τή φύση τῆς διαδικασίας· πίστεψαν ὅτι ὁ Freud ἀποκαθιστοῦσε ἐπιτέλους στό σέξ, μέ μιάν ἀπότομη ἀντιστροφή, ἐκεῖνο πού τοῦ ὀφειλόταν καί πού τοῦ εἶχαν γιά τόσο καιρό ἀμφισβητήσει· δέν εἶδαν ὅτι τό καλό πνεῦμα τοῦ Freud τό εἶχε τοποθετήσει σ' ἕνα ἀπό τά ἀποφασιστικά σημεῖα πού τά εἶχαν σημαδέψει οἱ στρατηγικές τῆς γνώσης καί τῆς ἐξουσίας ἀπό τόν 18ο κιόλας αἰῶνα· κι ὅτι αὐτός ξαναλάνσαιρνε μέ μιά θαυμαστή ἀποτελεσματικότητα, ἀντάξια τῶν μεγαλύτερων πνευματικῶν δασκάλων καί καθοδηγητῶν τῆς κλασικῆς ἐποχῆς, τό προαιώνιο πρόσταγμα νά γνωρίσουμε τό σέξ καί νά τό ὑποβάλουμε σέ λογικό ἔλεγχο. Ἀναφέρουν συχνά τίς ἀμέτρητες μεθόδους μέ τίς ὁποῖες ὁ ἀρχέγονος χριστιανισμός μᾶς ἔκανε νά μισήσουμε τό σῶμα· ἀλλά ἄς ἀναλογιστοῦμε λίγο ὅλα τά τεχνάσματα πού χρησιμοποίησαν ἐδῶ καί πολλούς αἰῶνες γιά νά μᾶς κάνουν ν' ἀγαπήσουμε τό σέξ, γιά νά μᾶς κάνουν ἐπιθυμητό νά τό γνωρίσουμε, καί πολύτιμο ὅ,τι λέγεται γι' αὐτό· γιά νά μᾶς παροτρύνουν ἀκόμα ν' ἀναπτύξουμε ὅλες μας τίς ἱκανότητες ὥστε νά τό αἰφνιδιάσουμε, καί γιά νά μᾶς καθηλώσουν στό χρέος νά τοῦ ἀποσπάσουμε τήν ἀλήθεια· γιά νά μᾶς ἐνοχοποιήσουν πού τό παραγνωρίσαμε γιά τόσον καιρό. Αὐτά ἀκριῶς τά τεχνάσματα θ' ἄξιζε σήμερα νά ἐκπλήσσουν. Καί πρέπει ν' ἀναλογιστοῦμε πῶς ἴσως μιά μέρα, μέσα σέ μιάν ἄλλη διάταξη τῶν σωμάτων καί τῶν ἡδονῶν, δέν θά καταλαβαίνουμε πιά πῶς κατόρθωσαν τά τεχνάσματα τῆς σεξουαλικότητας – καί τῆς ἐξουσίας πού στηρίζει τό σύστημά της – νά μᾶς ὑποτάξουν σ' αὐτήν τήν στυφή μοναρχία τοῦ σέξ, τόσο πού ν' ἀφιερωθοῦμε στό ἀτέλειωτο ἔργο νά παραδιάζουμε τό μυστικό του καί ν' ἀποσποῦμε ἀπό τούτη τή σκιά τίς πῶς ἀληθινές ὁμολογίες.

Ἡ εἰρωνεία αὐτοῦ τοῦ συστήματος : μᾶς κάνει νά πιστεύουμε πῶς ἀπ' αὐτό κρέμεται ἡ « ἀπελευθέρωσή » μας.